

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1943

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

ÅRG. XLII.

HÄFT. 4

INNEHÅLL.

	Sid.
Sveriges äldsta personhistoria. Några anteckningar om vikingatids- och medeltids- genealogi. Av docenten fil. dr BENGTHILDEBRAND, Stockholm	145—154
Ätten Gyllenstierna i Polen. Av påvlige kammarherren greve RENAUD PRZEZDZIECKI, Stockholm. Med inledning av BENGTHILDEBRAND samt en stamtavla	155—179
Fråga	180
Personregister. Utarbetat av amanuensen fil. kand. ELSA NORDSTRÖM, Stockholm	181—187

Sveriges äldsta personhistoria.

Några anteckningar om vikingatids- och äldre medeltidsgenealogi.

Av **Bengt Hildebrand.**

Den förhistoriska (arkeologiska) forskningen känner inga människor annat än i anatomisk och kulturhistorisk mening. Den berör således icke någon egentlig personhistoria. Forntidens människor, de stumma skeletten från gravar och mossar, äro anonyma.¹

Först skriftliga uppteckningar ge oss personnamn och därmed också upplysningar om kända individer, en begynnelse till svensk person- och släkthistoria.² Runinskrifterna och sagalitteraturen samt andra äldre skrifter äro de tidigaste vittnesbörden härom. Vem, som är den äldste till namnet kände svensken, är väl omöjligt att med säkerhet säga. Men bland de första torde böra räknas konungarna Ottar och Adils (500-talet efter Kristus), kända både från det forng Engelska Beowulfskvädet (från omkr. 700) och Ynglingatal.

I fråga om person- och släktuppgifter i *runinskrifter*³ har professor *Elias Wessén* godhetsfullt väglett författaren genom värde-

¹ Det är alldeles ovetenskapligt att utan absolut tvingande skäl kombinera arkeologiska fynd och historiska personer. En förebildig kritik av dylik, löslig metod skrev J. J. A. Worsaae i dansk Historisk Tidsskrift 1842; jfr även Worsaae, En Oldgrandskers Erindringer, udg. ved Victor Hermansen (1934), s. 94 ff., 358, och Carl S. Petersen, Stenalder, Broncealder, Jernalder. Bidrag till nordisk Arkeologis Litterærhistorie 1776—1865 (1938), s. 87—90.

² Föreliggande uppsats har i utdrag publicerats i förf:s studie Svensk släktforskning under 1900-talet (Ætt og By, Oslo 1944), s. 155—160, samt kommer i något ändrat skick att ingå i förf:s Handbok i Släkt- och personforskning, som utges på Wahlström & Widstrands förlag.

³ Om hela ämnet se bl. a. Otto von Friesen, Runorna (Nordisk kultur, 6, 1933), och det på riksantikvarien Hans Hildebrands initiativ återgående (B. Hildebrand, Hans Hildebrand, i: Scandia, 15, 1943, s. 133 f.), av K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien utgivna, monumentala verket *Sveriges runinskrifter*. Därav ha hittills utkommit: a) Ölands runinskrifter, granskade och tolkade af Sven Söderberg o. Erik Brate (1900—1906); b) Östergötlands runinskrifter, granska o. tolk. av E. Brate (1911—1918); c) Södermanlands runinskrifter, gransk. o. tolk. av E. Brate o. Elias Wessén (1924—36); d) Upplands runinskrifter, gransk. o. tolk. av E. Wessén o. Sven B. F. Jansson, 1—2: 1 (1940—43); e) Smålands runinskrifter, h. 1: Kronobergs läns runinskrifter, gransk. o. tolk. av R. Kinander (1935).

fulla anvisningar för och uppgifter i nedanstående framställning.¹ Personnamn förekomma sålunda i inskrifter med s. k. *äldre runor* på såväl resta stenar (t. ex. Möjbro-stenen i Uppland) som föremål av metall (t. ex. Tjurkö-brakteaten från Blekinge).² De urnordiska runinskrifterna härröra från tiden omkr. 250—omkr. 700 e.Kr., d. v. s. den s. k. *folkvandringstiden*. Endast ett fåtal av dem kunna närmare dateras, Tjurkö-brakteaten exempelvis till omkr. 550, det berömda danska guldhornet från Gallehus till omkr. 425. De få resta stenarna med urnordisk inskrift i Sverige anses ha tillkommit under periodens senare del, snarast 500-talet. Inskrifterna med äldre runor ha emellertid sällan något slag av genealogiska uppgifter ens i form av patronymikon (fadersnamn), varigenom två generationer anges. Ett exempel på motsatsen ger inskriften på Istabystenen, Blekinge: »Efter Hergulf ristade Håulf, Hjorulfs son, dessa runor».³

Runinskrifterna med s. k. *yngre runor* åter tillhöra i Sverige mestadels 1000-talet, d. v. s. *vikingatiden*. De flesta av dessa inskrifter äro ristade på *runstenar*, ägnade åt hägkomsten av fränder eller vänner. Dessa stenar äro nästan aldrig *gravstenar* (det torde dock de s. k. bautastenarna ha varit), utan ofta endast *minnesstenar*, antingen över män, som dött å fjärran ort, t. ex. stupat i öster- eller västerled, eller över fränder, som dött i hemtrakten. Detta runstensmod med den vanliga genealogiska dedikationsformeln »N. reste stenen efter N. sin fader» eller liknande, kom från Danmark till Sverige. Synnerligen ofta ge dylika runstenar meddelande om en familj i två led, ibland också i tre. Det senare sker i t. ex. inskriften »Skägge, son till Gode Vifredsson, ristade [runorna]», därigenom att den äldres fadersnamn anföres. Det finns emellertid två ytterst märkliga exempel på betydligt vidsträcktare genealogisk kunskap, nämligen en släkthistoria i ända till sju led.

Den ena av de här äsyftade runstenarna är den i Malsta, Rogsta socken, strax norr om Hudiksvall, rörande en forntida storbondefamilj i Hälsingland.⁴ Den börjar så: »Frömund reste denna sten efter Rike-Gylfe, Bräses son. Men Bräse var Lines son, och Line var Öns son; Ön var Ofegs son, och Ofeg var Tores son.» Räkningar man tre eller fyra generationer på århundradet, skulle denna sten i varje fall återge en genealogisk tradition för omkr. 200 år. I Malsta-

¹ Jag tackar varmt professor Wessén för all hans tillmötesgående älskvardhet och ovärderliga hjälp. Även tackar jag antikvarien N. L. Rasmusson för värdefulla påpekanden.

² En fullständig förteckning öfver de urnordiska personnamnen ingår i O. v. Friesen, *Rö-stenen i Bohuslän* (1924), s. 83 f.

³ A. Noreen, *Altisländische und altnorwegische Grammatik* (4:e uppl., 1923), s. 380.

⁴ Om Malstastenen von Friesen, a. a., s. 160 ff.

stenens inskrift ingå även kvinnonamn, bl. a. på Gylfes mor, Groa. Det är intressant och karaktéristiskt, att den genealogiska inskriften samtidigt haft rättsligt syfte: »Gylfe blev ägare till denna bygd och vidare till [jorden i] tre byar längre norr ut, vidare till Lönnånger samt slutligen till Fässjö.»

Den andra, liknande genealogiskt utförliga runinskriften härrör från Sandsjö i Jönköpings län, där vi också kunna följa en storbondesläkt i hela sju led: »Arinvord lät resa denna sten efter Hake sin fader och Håra hans fader och Karl hans fader och Hare hans fader och Tägn hans fader och efter Tik hans fader.»¹ Riktigheten av genealogierna på Malsta- och Sandsjöstenarna kan naturligtvis icke prövas, men i varje fall vittna de om stark släkttradition och levande genealogiskt intresse.

En vida svårare fråga är, om och i vad mån man kan vara berättigad till att genom jämförelse mellan olika runstenar söka få fram genealogiska sammanhang. Då runstenarna icke äro exakt daterade, då deras inskrifter genom sin korthet, sitt torftiga stoff, endast ge ett smalt underlag för historiska slutsatser och då tillika de upplysningar, som de meddela, äro starkt sporadiska, måste givetvis den allra största försiktighet och kritik utvecklas vid eventuell sammanställning för historiskt bruk av uppgifterna från helt olika stenar. Endast då det gäller flera stenar i samma trakt och från, såvitt det kan konstateras, samma eller närliggande tid, kan man på bestämda skäl våga att tillgripa släktkombinering. Sålunda känner man från 1000-talets Uppland den mäktige jordägaren *Jarlabankes* i Täby släkt i säkert fyra led. På grund av det säregna namnet och gamla tiders starka förnamnstraditioner har man ansett indicier föreligga för en kombination med en inskriftsgrupp i det uppländska Harg (Skånela s:n), där även namnet Jarlabanke kan påvisas, och man skulle då, likaledes indicievägen, kunna tänka sig en högre, femte generation, där namnet förekommit och varifrån det ärvts till familjerna i först Harg, sedan Täby. En mönsterig utredning av frågan gav *Elias Wessén* 1940 i den i det stora verket *Sveriges runinskrifter* (jfr ovan s. 145, not 3) ingående delen om *Upplands runinskrifter*². Redan det resonemang jag ovan refererat visar emellertid, att man i dylika fall beträffande, om man så får uttrycka sig, »runstensfamiljer», vanligen endast på ett mycket smalt område har fast mark under fötterna och i övrigt måste, där andra kombina-

¹ J. G. Liljegren, Run-urkunder (1833), nr 1240 (även i *Diplomatatum Suecanum*, I).

² Wessén, a. a., h. I (1940), särskilt s. 208—219 (*Sveriges runinskrifter*, bd 6).

tioner göras, gå indicievägen, d. v. s. arbeta med hypoteser. Det är av vikt att sådant göres med vetenskaplig försiktighet och omsikt, så som skett hos Wessén, eljest blir det blott värdelösa gissningar, som föra vilse.

Man föranledes till sistnämnda reflexion av några försök rörande Sveriges släkter under vikingatiden och äldre medeltiden, vilka gjordes av en intresserad amatör, fröken Sophie H. Adlersparre (f. 1850, † 1924; icke att förväxla med sin berömda moder, Sophie Adlersparre, född Leijonhufvud). Hon tryckte sålunda först en uppsats »Omkring Sigurdsstenarna» i Personhistorisk tidskrift 1916.¹ De där publicerade översikterna av »runstensfamiljer» i 9—10 led kombinerades ihop även med senmedeltida ätter. Det måste bestämt klargöras, att sådant är otillättna gissningar, olämplig diletterantism, och att man här således är utanför vetenskapens ramar. En studie i denna stil gör endast skada, ty även om en och annan riktig anmärkning och reflexion finns inströdd bland alla de våldsamma gissningarna, förblir uppsatsen i sin helhet värdelös. En senare studie av fröken Adlersparre trycktes i Antikvarisk tidskrift för Sverige, bd 21, h. 5 (1921) under rubriken »Ätter från Sveriges medeltid». Uppsatsen, som utmärker sig för samma okritiska, löst kombinerande gissningsmetod som den förra, är liksom denna värdelös och skadlig. På grund av sin placering har den dock, som väl är, föga uppmärksamats. Då jag likväl funnit den citerad med gillande i ett arbete, är det skäl att bestämt varna mot dess slutsatser.

I fråga om övergången från vikingatid till medeltid kan man principiellt framhålla, att materialet tyvärr icke tillåter några verkliga genealogiska slutsatser. Detta beror på, att medan de hedniska vikingatidssläkterna begrovos på hemgårdens *ättebacke*, började de efter kristningen på 1000-talet läggas i kyrkans vigda jord, på *kyrkogården*.² Under brytningstiden sattes ibland, såsom en sten vid Bogesund nära Stockholm omtalar, dels en gravsten på kyrkogården, dels en runsten, den senare sannolikt på ättebacken.³ Och då gravstenarna pryddes med kristna symboler men i början mestadels voro utan inskrifter eller med blott få och korta sådana, så bröts för eftervärlden kunskapen om allt verkligt släktsammanhang mellan perioderna. Denna kronologiska lucka är ohjälplig. De enda slutsatser man kan göra är, att om i mycket gamla, medeltidsdiplom rörande en viss trakt större godsägare uppträda med mindre vanliga dop-

¹ Några närmare upplysningar om hennes två uppsatser 1916 och 1921 i B. Hildebrands anf. studie i *Ått og By* (1944).

² von Friesen, a. a., s. 167 ff.

³ A. a., s. 170.

namn och dessa namn återfinnas även på runstenar i samma trakt, finns ju en *sannolikhet* för ett släktsamband. Men då luckan därvid oftast är 200 eller 300 år, är även detta blott gissningar, ehuru de, om de ej utgivnas för annat än de äro, möjligen kunna ha något intresse.

Ett slag av personer, vilkas namn genom runstenarna bevarats till eftervärlden, äro *runnistarna*. Också utgör denna kategori jämte konungarna och kyrkans män samt några få av dem, över vilka runstenar rests, de äldsta inslaget i de svenska hävdernas Pantheon.¹

Utom runstensmaterialet har man att tillgå den nordiska litteraturens äldsta skrifter, särskilt från Island: *skaldedikter, sagor, krönikor, annaler, kungalängder och rena genealogier*. Sture Bolin skriver härom:² »Inte minst var genealogien en omhuldad vetenskap på Island. Med förkärlek omtalas i sagorna de handlande personernas olika släktskapsförbindelser. Inte sällan ha viktiga politiska motsättningar under det historiska kombineringsarbetets fortgång förenklats till motsättningar mellan olika ätter samt viktiga politiska avgöranden förvandlats till familjekonflikter.» Han fortsätter med en analys av sanningshalten i dessa uppteckningar: »De genealogiska uppgifter, som ingå i sagorna, äro mycket ofta riktiga, och det kan knappast vara något tvivel underkastat, att sagor hopkonstruerats bl. a. med ledning av med verkligheten överensstämmande genealogiska schemata.» Men det är ägnat att väcka misstro, att med liknande detaljrikedom, varmed den isländska historieskrivningen på t. ex. 1200-talet kan förtälja om släktskapsförbindelser inom det då innevarande och det senast förgångna seklets kungliga ätter, kan den även berätta om äldre tiders släktskapsförbindelser. I sin fortsatta analys påpekar Bolin, att trots att de isländska genealogiska uppgifterna förlänats en mycket bestämd form, kunna felaktigheter uppvisas mycket ofta för såväl äldre som yngre tid. Ibland äro uppgifterna direkt orimliga, ibland strida de mot äldre och bättre källor.

I fråga om de svenska kungalängderna är av största vikt Ynglingatal, ett fornnorskt kväde, diktat i slutet av 800-talet. De äldsta leden av den där omnämnda Ynglingaätten äro emellertid som bekant direkt mytiska, och även en rad av de andra höra till sagans värld.³ De senare leden, varibland Ottar och Adils (jfr ovan s. 145), anses

¹ Jfr B. Hildebrand, Biografisk historiografi och Svenskt Biografiskt Lexikon (PHT 1939—40), s. 147.

² S. Bolin, Om Nordens äldsta historieforskning. Studier över dess metodik och källvärde (1931), s. 174.

³ Om den vidlyftiga litteraturen se t. ex. art. Ynglingasagan, Ynglingatal och Ynglingaätten i Nordisk Familjebok, 3:e uppl., bd 20, 1934.

däremot vara historiskt styrkta. Ynglingatal bygger utan tvivel ytterst på svenska källor och återger sålunda en svensk släkttradition. Att denna så sorgfälligt bevarats beror givetvis i detta fall på särskilda förhållanden: kungaätten i Uppsala ansågs vara av gudomligt ursprung och härstamma från ättens och stammens högste gud, Yngve-Frö. Detta var en realitet av betydande värde för rikets enande och sammanhållning, och kunskapen om släktsambandet var därför ett politiskt intresse av högsta vikt. I fråga om den isländska litteraturens uppgifter om svenska kunganamn från kristen tid och de äldsta rent svenska kungalängderna, tidigast i den s. k. Uppsalalängden samt Västgöotalagens kungakronika, har Sture Bolin i sitt anförda arbete lämnat en översikt och kritisk analys, till vilken den intresserade hänvisas.¹

Övergår man till den *äldre medeltiden*, som redan i ovanstående något berörts, bör man i första hand fästa uppmärksamheten från genealogisk synpunkt dels vid *landskapslagarna*, dels vid urkunderna, dels slutligen vid gravstensmaterialet.

Redan runstenen från Malsta visar samhörigheten mellan genealogisk uppteckning och rättsligt intresse. Ett annat, ytterst intressant exempel på släktforskningens anknytning till arvsreglernas tillämpning är den uppländska Hillersjönskriften (Hilleshögs sn):² »Tyd! Germund fick till hustru Gerlög som ungmö. Sedan fingo de en son, innan han [d. v. s. Germund] drunknade. Och sonen dog sedan. Därpå fick hon Gudrik till man. Han ... denna ... Sedan fingo de barn. Men en enda flicka levde kvar; hon hette Inga. Henne fick Ragnfast i Snottsta till hustru. Därpå dog han och sonen sedan. Sedan fick hon Erik till man. Därpå dog hon. Då kom Gerlög till arv efter Inga, sin dotter. Torbjörn skald ristade runorna.» Inskriften framställer således arvgången i en säregen släkthistoria. Gerlög fick med Germund en son och då Germund dog först, ärvde sonen denne, varpå sonen dog och modern (Gerlög) ärvde honom (bakarv). Sen gifte Gerlög om sig med Gudrik och de fingo dottern Inga, gift första gången med Ragnfast i Snottsta (Markims sn), med vilken hon fick en son, som tog arv efter fadern. Över honom reste Inga ej mindre än fyra minnesstenar i Markim.³ Då sonen dog, ärvde Inga (bakarv). Hon ingick nytt, men barnlöst gifte med Erik. När hon dog utan bröstavingar, gick därför hela kvarlåtenskapen i bakarv till hennes mor, den gamla Gerlög. Runristningen är, som redan J. G. Liljegren anmärkte, »en bland de äldsta

¹ Bolin, a. a., s. 178 ff.

² Upplands runinskrifter, 1: 1, 1940, s. 34—41, nr 29.

³ Se Upplands runinskrifter, 2: 1, 1943, s. 57—63, nr:s. 329, 330, 331, 332.

åtkomsthandlingar, som något gods i Sverige kan uppvisa». Den är tillika, såsom Wessén påpekat, ett vittnesbörd om, att i Uppland redan på 1000-talet tillämpades de arvsregler, som sedan kodifierades i Upplandslagen. Jämförelsen med de ovan anförda, av Inga i Markim resta stenarna över Ragnfast visa också möjligheten att ibland med full säkerhet kunna hopkombinera runstenar på olika håll och så få fram en fylligare genealogi.

Den dominerande roll, som släkten spelar i det gamla germanska ättsamhället, medförde sålunda tidigt nödvändigheten av genealogiska kunskaper i och för jordfördelning efter lagens arvsregler. Landskapslagarna innehålla därför i sina Ärvdabalkar noggranna bestämmelser om arvet, om arvlätare och arvtagare med alla de termer, som här beteckna olika släktskap: bröstarv, sidoarv och bakarv. Man kan numera bekvämt studera dessa lagar ej blott i *C. J. Schlyters* noggranna, rent filologiska editioner av grundtexterna (*Samling af Sveriges gamla lagar*, 13 bd, varav 11 utg. av Schlyter ensam; tr. 1827—77) utan också i de för populärt bruk avsedda men med värdefulla inledningar och vetenskapligt förklarande kommentar försedda översättningar, vilka under titeln *Svenska landskapslagar, tolkade och förklarade för nutidens svenskar* utgivits i fem serier (1933—45) av *Å. Holmbäck* och *E. Wessén*.¹ Då Ärvdabalken i flera av dessa landskapslagar talar om arvlätare i fyra led, alltså upp till farfars farfar och mormors mormor, betydde detta ett indragande av t. o. m. bryllingar inom arvtagarkretsen. För effektivering av lagens bestämmelser fordrades sålunda en kunskap om ett mycket stort genealogiskt stoff beträffande vederbörandes fäderne- och mödernesläkter. I huvudsak rörde man sig väl här med tradition, som rättsligt tillvaratogs genom utsagor inför tinget. Men ett ytterst intressant stadgande i Gutalagen, vars äldsta redaktion kan dateras till omkr. 1220, visar, att det även kunde vara fråga om skriftligt upptecknade genealogier. I Gutalagens kap. 20, »Om alla arv», heter det nämligen i § 14: »Ingen oäkta son kan göra sig god till arv, utom i det fall, att han har äkta gotländsk både fader och moder, och han styrke då *med skrift i ättarskrå*, att tre efter varandra äro alla gotländska.»² Det utsåges i kommentaren,³ att det kursiverade uttrycket betyder 'med anteckning gjord i släkttavlan' och sålunda förutsätter, att

¹ Ser. 1: Östgötalagen och Upplandslagen (1933); Ser. 2: Dalalagen och Västmannalagen (1936); Ser. 3: Södermannalagen och Hälsingelagen (1940); Ser. 4: Skånelagen och Gutalagen (1943); Ser. 5: Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens Kyrkobalk och Bjärköarätten (1945).

² Svenska landskapslagar, ser. 4, s. 221.

³ A. a., 4, s. 269.

man på Gotland haft skrivna släkttavlor. Eftersom bevisningen skulle gälla tre led uppåt, rörde sig detta slag av genealogi med i varje fall fyra generationer.

Också inom landskapslagarnas straffrätt möter man stadganden, som förutsätta en omfattande kännedom om släkt och härstamning. Om ett dråp begåtts, skulle gottgörelse (böter) lämnas icke blott till den dräptes arvinge utan också till hela hans ätt. Förlikningen var en angelägenhet mellan två ätter. Äldre Västgötalagen stadgar härom: »Vilja de taga böter, då skall han böta nio marker arvingebot och tolv marker ättebot. Sex marker skall arvingen böta, sex marker skall ätten böta, tre på fädernet och tre på modernet. Då skall den närskyldaste böta tolv örar, sedan den som är därefter sex örar, sedan den som är därefter tre örar, den som är därefter halvfemte örtug. Så skola alla böta, och så skola alla taga, var och en hälften mindre intill sjätte man», d. v. s. ända till släkting i sjätte led.¹ Ätteboten omtalas även i Östgötalagen, i Dalalagen och i Hälsingelagen men är i de centrala svealagarne redan försvunnen. Den avskaffades i Västergötland genom den stadga, som Magnus Eriks-son utfärdade under sin eriksgata 1335, den s. k. Skarastadgan.

För utredande av släktskap mellan personer, som nämnas i den äldre svenska medeltidens bevarade *urkunder* (aktstycken med oftast rättsligt innehåll: testamenten, arvskiften, köpebrev, processakter, o. s. v.), måste man ha noggrann kännedom rörande landskapslagarnas arvsbestämmelser för tiden före landslagens tillkomst. Genom att jämföra t. ex. de angivna, ärvda jordlotternas inbördes storlek kan man nämligen ofta beräkna släktskapsgrad. Då emellertid arvsbestämmelser skifta för olika provinser, är denna äldre *medeltidsgenealogi* alldeles särskilt svårbehandlad och kan med fördel utövas endast av vetenskapligt skolade fackmän. I och med *landslagets* och *stadslagets* tillkomst vid 1300-talets mitt blir forskningen något lättare, då arvsstadgandena bli enhetliga.

I anslutning till vad som tidigare sagts om *runstenarna på ättebacken* är skäl att nämna något också om det svenska *gravstensmaterialet*. För äldre medeltid får det först från 1200-talet egentligt personhistoriskt värde och även då endast starkt sporadiskt. En gravinskrift från detta sekel, skriven med runor och av vanlig typ som t. ex. »Här vilar Kale från Synnerål»,² ger endast en rent isolerad namnuppgift utan verkligt biografiskt värde och genealogiskt ingenting alls, då mannen ej ens har fadersnamn. Först från 1200-talets

¹ Svenska landskapslagar, Ser. 5, s. 24 (med kommentar).

² Se S. Gardells nedan i texten i a. a.

slut (t. ex. från 1263, 1285, omkr. 1288, 1295 och 1299) finner man gravstenar, som genom inskrifter och vapenbilder ha även genealogiskt intresse.¹ För 1300- och framför allt för 1400-talet ökas materialet och blir av större personhistoriskt värde. För hela den svenska medeltidens fyra och ett halvt århundrade rör sig likväl gravstensantalet blott om ej fullt 800 nummer, såsom framgår av *Sölve Gardells* år 1937 utgivna doktorsavhandling *Gravmonument från Sveriges medeltid. Typologi och kronologi* (i två band, textdel och bilddel). Detta verk är emellertid bemängt med många svagheter och även rena historiska och personhistoriska fel.² Det bör påpekas, att Gardells arbete omfattar inskrifterna endast för det egentliga Sveriges medeltida landskap, alltså icke för Finland, ej heller för de forna danska och norska landskapen. För Gotland har man en specialmonografi i *J. W. Hamner* och *H. Wideen*, *Gotlands gravstenar*, varav hälften utkommit.³

Hur svårbehandlad den äldre svenska medeltidens genealogi är, kan man även se av ett typiskt exempel, nämligen forskningen rörande *Folkungaätten*. Den förut omtalade fröken Sophie Adlersparre försökte sig i sin uppsats 1921 (se ovan s. 148) också på en analys av denna ryktbara släkt, men framställningen var här icke mera lyckad än i hennes studier i övrigt. Från källkritisk synpunkt har frågan däremot blivit behandlad av Sture Bolin i den principiellt och sakligt viktiga studien »Folkungarna. En terminologisk och historiografisk undersökning».⁴ Han framhåller där, att namnet Folkungarna från början troligen ingalunda varit en genealogisk term, utan ett partinamn, betecknande först anhängarna av den 1210 stupade Folke jarl. Endast på enstaka ställen skymtar sedan en ganska vag genealogisk betydelse. Som namn på Birger jarls släkt möter termen i själva verket först hos Messenius, som därvid bygger på en gissning av Olaus Petri. Den äldre litteraturens folkungenealogier måste därför modifieras.

¹ Gardell, a. a.

² Ett kritiskt personregister, innefattande också rättelser, har utarbetats av Bengt Hildebrand och Elsa Nordström och är uppsatt i korrektur samt skall tryckas i den edition av arbetet, som skall ingå i Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. — Senare än Gardells bok är en mindre specialstudie av H. Wideen, Några västsvenska gravmonument från medeltiden (Göteborgs o. Bohusläns fornminnesförenings tidskrift 1940).

³ H. 1 (1933), av Hamner ensam, omfattar *Visby domkyrkas gravstenar*, h. 2, av Hamner och Wideen, *Die Grabsteine der Ruinenkirchen in Wisby* (1940), båda häftena utg. av Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. — Det skånska äldre gravstensmaterialet finnes ej utgivet i samlad form, men se därom t. ex. arbeten av C. G. Brunius, av J. Corylander om Lunds domkyrka (tr. 1884), E. Wrangelel, *Konstverk i Lunds domkyrka* (1929), och U. Otterstedt, *Från gotik till renässans* (1929). — Rörande *Bohuslän* se S. Gardell, *Sepulkralminnen från medeltidens Bohuslän* (Göteborgs o. Bohusläns fornminnesförenings tidskr. 1932—33).

⁴ I Scandia, 8, 1935.

Man brukar redan nu terminologiskt åtskilja t. ex. Folkungaättens kungliga gren och dess lagmansgren.

Utom det material, som hittills nämnts för kändedomen om framför allt den äldre medeltidens genealogi, tillkommer ett högtintressant stoff, som bevarats särskilt i ett utländskt arkiv, nämligen det i Rom förvarade påvliga *Vatikanarkivet*. Att man där kan finna viktiga uppgifter rörande särskilt svenska frälsemäns släktskapsförhållanden ända sedan 1300-talet beror på en hittills icke berörd förbindelse mellan släktforskningen och gällande dåtida rätt, nämligen den kanoniska rättens regler rörande blodsskyldskap som äktenskaps hinder, regler som i viss mån gingo igen också i inhemsk rätt.¹ Enligt kanonisk rätt fingo personer, som önskade förenas i äktenskap, men voro på visst sätt besläktade med varandra, icke ingå detta utan dispens av påven. Av dessa dispensbrev, som i *Vatikanarkivet* bevarats i regist- eller registraturform, framgår således gång efter annan dylik frändskap på ett för svensk medeltidsgenealogi intressant sätt.² En socialhistoriskt upplysande notis finner man i den begäran, som konung Magnus Eriksson 1347 lät framföra som en av supplikpunkterna vid ambassaden till påven Clemens VI i Avignon. Jämväl behagade Eders Helighet, säger nämligen suppliken, dispensera frälsemannen Elof Elofsson, så att han må kunna äkta Girde — en dotter till den bekante norske drotsen Erling Vidkunsson — ehuru de äro besläktade i fjärde led, emedan han är mycket hög bördig och ädel och icke kan utan stor skam för sin ätt gifta sig i hela Norge i överensstämmelse med sin börd annat än med dem, som äro i ännu närmare led besläktade. Suppliken beviljades.³ Det var i själva verket svårigheten med kyrkans äktenskapsregler, som föranledde vår första mera kända släktbok, Vadstenaabbadissan Anna Fickesdotter Bylows⁴ 1514 eller 1515 för biskop Hans Brask nedskrivna anteckningar (*Chronicon genealogicum* eller *Undervisning på någon gammal slächt* etc.), som J. Peringskiöld 1718 tryckte.

Härmed äro vi emellertid inne på den vidlyftigare medeltidsgenealogien, rörande släkter fr. o. m. 1300-talet och framför allt 1400-talet, som icke kan i detta sammanhang behandlas.

¹ Se Jan Eric Almqvist, Om blodsskyldskap såsom äktenskapshinder enligt svensk rätt (PHT 1931), omtr. med viss revidering i förf:s »Strödda bidrag till familjerättens historia» (2:a uppl., 1945).

² Jfr t. ex. K. H. Karlsson, Axelssönernas släktskap med Bonde-ätten, i PHT, 1, 1898—99, s. 21—23.

³ *Diplomatarium Suecanum*, I, nr 4226. Jfr Hans Hildebrand, Sveriges medeltid, 1, s. 93, not 4, och Y. Brilioth, Den påfliga beskattningen af Sverige intill den stora schismen (1915), s. 201.

⁴ SBL, 7 (1927).

Ätten Gyllenstierna i Polen.

Av **Renaud Przewdzlecki.**

Med en inledning av **BENGT HILDEBRAND.**

I. Inledning: översikt av ätten Gyllenstiernas historia.¹

Den ryktbara ätten med den sjuuddiga gyllene stjärnan i blått fält härstammar som bekant från Danmark, där den utgick från norra Jylland och stamgodset Aagaard. Den spåras tidigast 1310 och delar sig vid övergången från 1300- till 1400-talen i tre huvudlinjer.² Den mellersta fortlevde i England, där den tog namn efter Aagaard, vilket sedan förvandlades till Haggard. Det uppges, att romanförfattaren sir Rider Haggard († 1925) tillhört denna gren. Internationellt ryktbar blev släkten genom Shakespeares Hamlet. Identiteten av de där uppträdande danska adelsmännen Rosenkrantz och Gyldenstjerne har livligt diskuterats.³

Ättens äldsta linje blev dansk, småningom med särskild anknytning till Skåne, och delade sig i Svaneholms- samt Fulltofta-Bjärsgårdsgrenarna. I och med Skånes övergång till Sverige slutade dessa släktgrenar som svenska, av vilka den äldre, från Svaneholm, även introducerades (Gyllenstierna af Svaneholm) men utdog 1705 på mans- och 1730 på kvinnolinjen.⁴ Bjärsgårdsgrenen utdog även snart, 1729 på mans- och 1740 på kvinnosidan. Innan den slocknade hann den emellertid utföra en släkthistorisk gärning av stor betydelse, var till vi strax återkomma.

Gyllenstiernornas tredje och yngsta huvudlinje blev redan på 1400-talet svensk genom riddaren och riksrådet Erik Eriksson d. ä.⁵

¹ Föredrag vid Personhistoriska Samfundets årsmöte d. 12 maj 1944.

² Se genealogien »Gyldenstjerne i Danmark» i Danmarks Adels Aarbog, 43, 1926. Om de svenska grenarnas mera framstående medlemmar se senast artiklarna Gyllenstierna i Svenska män och kvinnor, 3 (1945).

³ Se **Palle Rosenkrantz** i Gads Danske Magasin 1909, s. 177—187, och **Ingvar Andersson**, Svenskt och europeiskt femtonhundratals (1943), s. 149 f.

⁴ Om ätten Gyllenstierna af Svaneholm se **Bengt Hildebrand**, Den gamla Oby-släktkretsen och dess minnen, 1 (Värendsbygder 1941), och där anförd litteratur.

⁵ Om honom se bl. a.: **C. G. Styffe**, Bidrag till Skandinaviens historia, 3 (1870), s. CCXLIII f.; Arfstvisten mellan Erik Eriksson (Gyllenstjerna) och Ture Turésson (Bjelke) 1451—1480, utg. af **K. H. Karlsson** (1908; Saml. utg. af Sv. fornskriftsällskapet, 134); **K. G. Grandinsson**, Erik Eriksson den äldres jordböck (HT 1942, s. 80 f.).

Tvenne giften skaffade snabbt åt ätten en högaristokratisk position i Sverige. Herr Erik själv äktade konung Karl Knutssons dotter Kristina.¹ Deras sondotter åter var Sten Sture d. y:s gemål, den ryktbara Christina Gyllenstierna.² Hennes farbror, Karl Knutssons dotterson, riddaren och riksrådet Erik Eriksson d. y. är stamfar för de fortlevande grenarna. Från hans äldre son stammade friherrliga ätten Gyllenstierna af Ulaborg och grevarna Gyllenstierna af Ericberg och af Steninge,³ utdöda 1733 och 1723. Erik Eriksson d. y:s yngre sons son åter var rikskanslern, drotsen och diplomaten Nils Jöransson Gyllenstierna,⁴ som vid Johan III:s kröning 1569 blev den förste friherre Gyllenstierna af Lundholm.

Nils Jöranssons släkt delade sig åter på tre linjer. Den äldsta var den polska grenen. Till den mellersta hörde grevarna Gyllenstierna af Björksund och Helgö med bl. a. statsmannen Johan Gyllenstierna.⁵ Denna gren utdog 1799 med den gustavianske riksmarskalken Göran Gyllenstierna, den siste greve Gyllenstierna. Till den tredje och yngsta linjen hörde dels grevarna Gyllenstierna af Fogelvik, utdöda 1720, dels den ännu fortlevande friherrliga grenen. Av denna kvarlevde vid tiden för Karl XII:s död endast en familj, karolinen, seder-

¹ Av nyare litt., som rör arvet från Karl Knutsson till Gyllenstiernorna, må nämnas: K. J. K u m l i e n, Karl Knutsson i Preussen 1457—1464 (Vitt. Hist. o. Antikv. Akad:s Handl. 46: 2, 1940), s. 1—5; C. R. a f U g g l a s, Senmedeltida profant silversmide i Sverige, 1 (1942), s. 28 ff.; G o t t f r i d C a r l s s o n, Karl Knutssons testamente (HT 1943), s. 13.

² Om fru Christina se bl. a. G o t t f r i d C a r l s s o n, Gustav Vasa och Sturehuset (HT 1925); L. S j ö d i n, Kalmarunionens slutskede, Gustav Vasas befrielsekrig, 1 (1943); R u d o l f B e r g s t r ö m, Studier till den stora krisen i Nordens historia 1517—1523 (1943); S. K r a f t, Senare medeltiden. 2. Tidsskedet 1448—1520 (Sveriges hist. till våra dagar, 3, 1944). — Om fru Christinas kusin Görvel Abrahamsdotter (Gyllenstierna) se Hist. handl. 27: 1 (1924).

³ Av kungl. rådet och presidenten greve Carl Gyllenstierna af Steninge († 1723) finns en karakteristik i S. G r a u e r s, Arvid Bernhard Horn, 1 (1920), s. 137 ff.

⁴ Om honom se bl. a. I n g v a r A n d e r s s o n, Erik XIV:s engelska underhandlingar (1935); d e n s., Erik XIV och Lothringen (Scandia 1933); d e n s., Svenskt och europeiskt femtonhundratålet (1943).

⁵ Av den stora litt. om Johan (Göransson) Gyllenstierna († 1680) se senast bl. a.: H. B o h r n, Sverige, Danmark och Frankrike 1672—1674 (1933); E. W a h l b e r g, Studier rörande Johan Gyllenstiernas verksamhet under krigsåren 1675—1679 (1934); G. L a n d b e r g, Johan Gyllenstiernas nordiska förbundspolitik (1935); B. F a h l b o r g, Sveriges förbund med Frankrike 1672 (Hist. tidskr., 55, 1935); d e n s., Sverige på fredskongressen i Nijmegen 1676—1678. Till belysning av Johan Gyllenstiernas utrikespolitik (HT 1944, s. 205—233); S. U. P a l m e, Sveriges politiska ledning under 1670-talets kris. Nyare forskning om M. G. De la Gardie och Johan Gyllenstierna (HT 1937, s. 86—94); R. H o f f s t e d t, Sveriges utrikespolitik under krigsåren 1675—1679 (1943); R. K u m l i n, Johan Gyllenstiernas nordiska förbundspolitik (Nordens årsskrift 1943); J. R o s é n, Skånska privilegie- och reduktionsfrågor 1658—1686 (1944); d e n s., Johan Gyllenstiernas program för 1680 års riksdag (Scandia, 16, 1944, s. 117—174); G. J a c o b s o n, Från Geijer till Hjärne (1945), s. 42 ff., 271 f.

mera landshövdingen Axel Erik Gyllenstierna och hans barn.¹ Denne var med på fälttåget i Norge 1718, då hans första hustru avled i Skåne, efterlämnande sju minderåriga barn. Axel Erik Gyllenstierna hade emellertid varit nära vän och krigskamrat med översten Nils Hästesko, vilken i sin tur var gift med den sista av de danska Gyllenstiernorna, Margaretha Sofia till Bjärsgård.² Hon tog till sig på Bjärsgård de 7 minderåriga, moderlösa barnen till Axel Gyllenstierna och icke nog härmed. Sedan hon mist make och egna barn testamenterade hon Bjärsgård som fideikommiss till Axel Gyllenstiernas släkt, de svenska friherrarna af Lundholm.³ Så slutar den danska linjen med ett slags adoption av den svenska, vilken därvid genom gods fästes vid den danska ättens gamla provins, Skåne. Det var en märklig familj, som här slog sig ned. Den ene sonen är den bekante pietisten Nils Axelsson Gyllenstierna, vars självbiografiska trosbekännelse trycktes av Martin Weibull 1894,⁴ medan två av döttrarna blevo mödrar till resp. Johan Christopher Toll och Gustaf Adolf Reuterholm. Genom ett senare gifte förvärvade denna nu skånska Gyllenstiernagren även det urgamla danska Gyldenstiernegodset Krapperup.

Från denna allmänna översikt av ätten vända vi blickarna åter till sekelskiftet kring 1600. Det var en upprivande tid för svensk aristokrati genom striden mellan landets konung Sigismund och den alltmär framträdande hertig Carl. Längre har den senare såsom segerherre ensam fått prägla svensk historieskrivning med starka fördömanden av de herrar, som hållit sig till landets laglige konung Sigismund och följt denne till Polen — saken har dock flera sidor. Bland dessa emigranter voro också tre söner till rikskanslern och drotsen Nils Jöransson Gyllenstierna, nämligen Johan, Erik och Axel. Den polska grenen har på senare tider uppmärksamrats i svensk litteratur.⁵ En studie rörande denna ättelinje är utarbetad av påvlige kam-

¹ Se om honom M. Weibulls inledning till Anteckningar af Nils Axelsson Gyllenstierna (Skånska saml. 1: 2, tr. 1894), s. XI f.

² Hennes porträtt är reproducerat i: Fredrik I:s tid ... i Nordiska museets avdelning för de högre stånden (1934), s. 37.

³ J. C. Barfod, Märkvärdigheter rörande skånska adeln, utg. av G. Carlquist (1926), s. 333—338; M. Weibull, a. a., s. XVII ff.

⁴ Se not 1 ovan. Om Nils Axelsson Gyllenstierna se även H. Pleijel, Herrnhutismen i Sydsverige (1925), s. 98—103, och d e n s., Das Kirchenproblem der Brüdergemeine in Schweden (1938).

⁵ N. Ahnlund, Wivallius och Gyllenstiernorna (i d e n s., Kring Gustav Adolf, 1930, s. 35—56); O. Walde, Svenska emigranter i Polen och deras bibliotek (NTBB, 28, 1941), s. 47—78; Józef Trypućko, Svenskarna i Polen under Sigismund III:s tid (Svio Polonica, 4, 1942), s. 40—42; S. U. Palme, Sverige och Danmark 1596—1611 (1942); d e n s., Konung Sigismunds flotta i Östersjön 1599 (Skrifter utg. av Sjöhist. samf., 3, 1943; jfr diskussion i HT 1943, s. 40r ff., i Skrifter utg. av Sjöhist. samf., 4, 1944, s. 96, samt HT 1944, s. 93—96).

marherren greve *Renaud Przedziecki* från Warszawa, f. n. bosatt i Stockholm, och återges här nedan.

II. De polska ättegrenarna.¹

Den linje av ätten Gyllenstierna, som övergick till Sigismund och Polen, omfattar, såsom ovan antytts, i första hand tre söner till rikskanslern och drotsen Nils Jöransson Gyllenstierna († 1601), den förste av ätten, som skriver sig med det alltsedan brukliga släktnamnet. Linjen delar sig emellertid på tvenne grenar genom avkomlingarna till två av dessa söner, nämligen Johan och Erik Gyllenstierna.

Självt hade *Nils Jöransson Gyllenstierna* 1568 äktat Ebba Axelsdotter (Bielke), moder till 14 barn, av vilka tre här nämns. Herr Nils hade som gammal svårt att hålla rätt politisk kurs mellan Sigismund och hertig Carl² och blev på grund av omständigheternas tryck »försiktighetens personifikation».³ Han hade tidigare tillhört liturgistgruppen under Johan. III och haft nära förbindelse med Antonio Possevino vid dennes andra besök i Sverige 1580, men kvarstannade inom den svenska liturgiska kyrkan.⁴ Vid Uppsala möte 1593 var det han, som öppnade mötet den 1 mars med ett tal, där han nu hävdade behovet av endräkt i religionen. Under Sigismunds första besök i Sverige efter tronbestigningen visade Gyllenstierna sin lojala anslutning till konungen, utnämndes till ståthållare i Småland 1594 och fick bekräftelse på besittningen av friherreskapet Lundholmen (i Vrigstads sn) därstädes; han närmade sig samtidigt åter i någon mån katolikerna.⁵ Vissa slitningar uppstodo likväl mellan konungen och Gyllenstierna.⁶ Sedan denne deltagit i Söderköpings riksdag 1595, var Sigismund missnöjd med honom, men även med hertigen hade herr Nils svårigheter. Han undvek att deltaga i Arbogariksdagen 1597 men mottog hertigens fullmakt på ståthållarskapet i Kalmar april

¹ Översatt från förf:s franska manuskript av amanuensen fil. kand. *Elsa Nordström* samt översedd och delvis bearbetad av *Bengt Hildebrand*.

² Karakteristiken av herr Nils är av *B. H—d*.

³ *N. Ahnlund*, *Axel Oxenstierna intill Gustav Adolfs död* (1940), s. 31.

⁴ *A. Theiner*, *La Suède et le Saint-Siège*, 3 (1842), p. 151, 154 f., 325—331 (brev mellan Possevino och Gyllenstierna), 398 (påven Gregorius XIII:s brev till Gyllenstierna); jfr även *H. J. Holmquist*, *Reformationstidevarvet 1521—1611* (Sv. kyrkans hist., 3), 2 (1933), s. 93, 156.

⁵ *J. A. Pärnänen*, *Sigismund Vasa et la succession au trône de Suède 1592—1594* (1912), s. 197 f.; *P. Renvall*, *Klaus Fleming und der finnische Adel* (1939), bl. a. s. 354 f.

⁶ Om utvecklingen se *Pärnänen*, *Le premier séjour de Sigismund Vasa en Suède 1593—1594* (*Annales Academiæ scientiarum Fennicæ*, ser. B, tom. 28, 1934), p. 12, 19, 23, 90, 100 f., 128, 160.

s. å. Försiktigt undgick Gyllenstierna att öppet taga ställning och höll sig helst på sitt undanskymda Fågelvik i Tjust. Att han fortfarande i grunden sympatiserade med konungen torde vara säkert, liksom att han med glädje hälsade dennes återkomst 1598.

Flykten ur riket av olika herrar undan hertigen hade emellertid börjat. Vad Nils Gyllenstiernas familj angår var sonen *Erik Gyllenstierna* (f. 1571) redan 1587 i Polen, 1592 och 1593 i Rom samt sedan åter där 1599—1600, då han och brodern *Axel Gyllenstierna* (f. 1573) befinnas inskrivna som elever vid Collegium germanicum.¹ Om den sistnämnde vet man enligt ättartavlorna endast, att han som Sigismunds anhängare drog ur riket och dog ogift. Walde har visat, att han 1604 var i Krakau och att han levde ännu 1607.² Erik åter var utan tvivel den Gyllenstierna, som Sigismund strax före sin avresa 1594 gjorde till kammarherre jämte Lindorm Nilsson Bonde (Lilliehöök).³ Nils Gyllenstiernas äldste son, Eriks och Axels broder, *Johan Gyllenstierna*, var emellertid redan förut i Sigismunds tjänst. Hertig Carl utöste också sin vredes skålar över herr Nils, bl. a. i brev 19 dec. 1598 med beskyllningen, att denne understött sina söner med hästar och penningar.⁴ Hertigen misstänkte även Jöran Nilsson Gyllenstierna, som dock senare svor honom trohetsed och blev svensk amiral.⁵ Förhållandet mellan hertigen och kanslern-drotsen fortfor dock utan öppen brytning. År 1601 gick den senare ur tiden.

Här nedan skall nu redogöras för hans söners öde i landsflykten och deras polska släktgrenar, först Johans, senare Eriks.

1. *Amiralen friherre Johan Gyllenstiernas polska släktgren.*

Johan (Nilsson) Gyllenstierna (1569—1617) hade tidigt väckt stort uppseende genom sitt giftermål. Greve Per Brahe d. ä:s dotter *Sigrid Brahe*, som mot sin vilja trolovats med Erik Turesson (Bielke), sökte skydd hos Sigismunds syster prinsessan Anna. Denna föranstaltade i mars 1595 det s. k. onsdagsbröllopet på Stegeborg, då Sigrid vigdes vid Johan. Då ingen av kontrahenterna underrättat

¹ Walde, a. a., s. 75. Om E. G. 1587 se nedan s. 174 f.

² Walde, s. 77.

³ Pärnänen, *Le premier séjour de Sigismund Vasa etc.*, p. 162, skriver visserligen «le jeune Nils Gyllenstierna qui avait terminé depuis quelques mois ses études à Rome». Men Nils G. d. y. var då 13 år, den Gyllenstierna, som före 1598 varit i Rom var Erik och denne var bevisligen Sigismunds kammarherre enligt gravstenen över honom (Walde, s. 75 f.). *B. H—d.*

⁴ Brevet anført i utdrag i *Biogr. Lexicon*, 5 (1839), s. 334. Om hertigen och herr Nils se i övrigt bl. a. *Svenska riksdagsakter*, ser. 1, avd. 1, del 4, passim, Walde, a. a., s. 74, not 4, och nedan.

⁵ Walde, a. a., s. 74.

sin släkt, blevo fränderna högst uppbragta men på Söderköpings riksdag s. å. ingicks förlikning.¹ Det vänskapliga förhållandet till prinsessan Anna blev sedan av vikt för makarna i landsflykten.

Johan Gyllenstierna blev nämligen en ivrig anhängare av Sigismund. Hertig Carl skrev till Nils Gyllenstierna ett brev, som ankom 26 maj 1598, vari han omtalar, att »eder son Johan Gyllenstierna haver tagit sig före att draga omkring hos furstar och städer i Tyskland att handla om förbud det ingen tillföring hit i riket ske måtte».² Faktiskt deltog Johan i arbetet på att förbereda Sigismunds ankomst till riket 1598³ och när konungen åter drog bort till Polen, var Johan Gyllenstierna en av dem, som följde honom.⁴ Följande år blev det också han, som i egenskap av Sigismunds amiral ledde den flottexpedition mot Sverige, som skulle göra en kupp mot Älvsborg men misslyckades.⁵ Johan nödgades sälja en del av fartygen i Köpenhamn och den övriga eskadern blev på hertig Carls yrkande belagd med kvarstad i Lybeck. Gyllenstierna fick således 1600 återvända till Polen utan flotta och Sigismund lät själv 1602 försälja de sista resterna av denna.

Hertigen hade under tiden på olika sätt sökt förmå Johan Gyllenstierna att överge konungens sak och återvända till Sverige, bl. a. genom ny hänvändelse till fadern Nils Gyllenstierna i brev 4 jan. 1600, och genom lejdebrev för Johan.⁶ Men denne förblev Sigismund trogen. År 1602 förde Johan Gyllenstierna i polsk tjänst befäl över ett tyskt infanterikompani på 250 man i Livland i den armé, som kommenderades av storhetmanen Jan Zamoyski.⁷ Gyllenstierna deltog i de polska generalernas krigsråd under ordförandeskap av Krzysztof Radziwiłł den 11 sept. s. å. och fick därvid order att åtaga sig försvaret av Rigas befästningar.⁸ Johan Gyllenstierna slog sig småningom ned i Danzig och dog först i mars 1617 där. Åttartavlornas uppgift, att maken *Sigrid Brahe* dött där samtidigt

¹ Se t. ex. Abraham Brahes Tidebok, utg. av C. M. Stenböck och R. Stenböck (1920), s. 12 ff.; samt W. Th am, Axel Oxenstierna, hans ungdom och verksamhet intill år 1612 (1935), s. 29 f. (där anförd litt.), 35. *B. H—d.*

² Svenska riksdagsakter, ser. 1, avd. 1, del 4, s. 646; jfr *Walde* s. 74, not 4. *B. H—d.*

³ S. Tunberg, Sigismund och Sverige 1597—1598, 2 (1918), s. 24, 32. Jfr *Palme*, Sverige och Danmark 1596—1611, s. 142. *B. H—d.*

⁴ *Pärnänen*, Le premier séjour etc., p. 162, not 2. *B. H—d.*

⁵ *Palme*, a. a., s. 179 ff.; dens., Konung Sigismunds flotta i Östersjön 1599, s. 3 ff. *B. H—d.*

⁶ *Palme*, Sverige och Danmark, s. 182, not 9; jfr *Walde*, s. 74, not 4. *B. H—d.*

⁷ St. Herbst, Wojna Inflancka [Kriget i Livland] 1600—1602 (Warszawa 1938), s. 106.

⁸ Herbst, a. a., s. 121 f.

är emellertid oriktig. Hennes kista är bevarad i kyrkan i Cieszyn i Polen och enligt kistinskriften dog hon i Krakau den 25 aug. 1608, 41 år gammal, således flera år före sin make.¹

Johan Gyllenstierna och Sigrid Brahe hade tre söner, av vilka den äldste, Johan, var född på Stegeborg, medan de två yngre, Sigismund och Casimir, vilkas namn symbolisera föräldrarnas polska sympatier, säkerligen voro födda i Polen. De tidigt moderlösa och ganska snart även faderlösa ynglingarna omhändertogs i Polen på olika sätt. Prinsessan Anna, familjens trogna beskyddarinna, tog sig sålunda an *Johan Gyllenstierna d. y.* (f. 1597) och *Casimir*.² Hon vakade över deras protestantiska uppfostran, till uppenbar harm för den katolske farbrodern Erik (Nilsson) Gyllenstierna, som tog sig an den mellersta brodern *Sigismund*. Prinsessan förordnade en preussisk præceptor för Johan och Casimir och med honom voro de i mars 1621 i Strassburg, då pfalzgreven Johan Casimir påträffade dem. De hade då haft sin hovmästare i sju år. Pfalzgreven varnade dem för katolicismen, rapporterade till Gustaf II Adolf sammanträffandet och fick uppmaning tillbaka att söka få dem över till Sverige. De voro emellertid ytterst tillbakadragna.

Prinsessan Anna vistades vid hovet än i Warszawa, än i Krakau, men drog sig mot slutet av sitt liv tillbaka till de gods, som brodern Sigismund förlänat henne, och bodde på slotten Gołub och Brodnica,³ belägna mellan Thorn och Danzig. Hon hade ofta varit föremål för äktenskapsplaner, som skulle tjäna den svenska eller polska politikens syften,⁴ men dog ogift på Brodnica (Strassburg) den 6 februari (n. st.) 1625⁵ och begrovs i Mariakyrkan i Thorn. Johan Gyllenstierna d. y. hade troget uppvaktat vid hennes hov men med hennes död ansåg han tydligen sin uppgift i Polen ändad. Såväl han som brodern Casimir sökte nu kännning med svenskarna och undertecknade i augusti 1626 i lägret vid Dirschau en undersätlig förbindelse till Gustav II Adolf.⁶ Vid samma tid var det, som den falske Gyllenstierna, äventyraren Lars Wivallius, listade sig ut ur Danzig, såsom

¹ K. G. Fellenius, Några svensk-polska minnen (1938), s. 26 f. (»En nyupptäckt svenskgrav i Polen»). Jfr Trypućko, a. a., s. 41 (ättartavlornas uppgift är ju icke källbelagd och måste därför avföras).

² För det följande: Ahnlund, Kring Gustav II Adolf, s. 52 f. Jfr Walde, s. 75 f. och Trypućko, s. 41.

³ Z. Wdowiszewski, Genealogie Wazów (Miesięcznik Heraldyczny, 17, nr 6).

⁴ S. U. Palme, En politisk giftermålshandel. Prinsessan Anna Vasa och markgreven Johan Georg av Brandenburg (PHT 1938, s. 1—48).

⁵ Wdowiszewski, a. a. Jfr SBL 2, s. 27.

⁶ Ahnlund, a. a., s. 53. Bröderna Gyllenstiernas eder i orig., dat. Dirschau d. 25 aug. 1626 och Stockholm d. 5 okt. s. å., finnas i Strödda historiska handl., vol. 19, fol. 45—47, RA. B. H—d.

Ahnlund skildrat. I Sverige erhöilo bröderna s. å. utmärkelsen att bli kammarherrar, Johan hos drottning Maria Eleonora (till 1634) och Casimir hos konungen. Sedan denne stupat, befann sig Casimir Gyllenstierna i april 1633 hos drottningen i Wolgast, varvid han tjänstgjorde som kammarherre vid mottagandet av polske ambassadören Jan Zawadzki, vilken anlant för att framföra konung Wladislaw IV:s kondoleans i anledning av Gustaf Adolfs död.¹ Sedan blev Casimir Gyllenstierna assessor i Göta hovrätt 1634, dog ogift 1640 och begrovs i Vadstena klosterkyrka. Johan åter blev gift två gånger, först med Christina Gyllenhorn, sedan med Catharina Posse. Han är känd som en lärd herre och dog i Medevi 1658 samt begrovs i Jakobs kyrka i Stockholm men kistan fördes sedan till Västra Vingåkers kyrka, där den ännu vilar i Sjöholmsgraven.² Han efterlämnade endast en dotter Sigrid, gift första gången med riksrådet friherre Jöran Fleming och andra gången med kungl. rådet och fältmarskalken greve Jacob Johan Hastfer.³

*

Den, som blev grundare av den från Johan (Nilsson) Gyllenstierna härstammande polska släktgrenen blev sålunda varken Johan d. y. eller Casimir, utan amiralens andre son *Sigismund Gyllenstierna* (1598—1666). Han hade studerat i Rostock och Strassburg samt 1623 i Leyden⁴ men återvände till Polen och band sitt öde vid detta nya fosterland. Det förefaller t. o. m., som om han försummat ett tillfälle, som erbjöds honom, att återvända hem. Det svenska hovet anför nämligen senare detta som skäl för att rättfärdiga konfiskationen av de egendommar, som tillkommo honom på grund av arvsrätt och över vilka, enligt den välljudande formulering som användes av kansliet i Stockholm, »den kungliga nåden förfogade till förmån för andra personer».⁵ Det anmärkningsvärda är, att Sigismund Gyllenstiernas trohet grundade sig endast på hans personliga tillgivenhet för konungen och på legitimitetsprincipen utan hänsyn till religionsfrågan, som för andra varit det huvudsakliga motivet för deras hållning. I Polen vördades och tillämpades för övrigt toleransens princip

¹ J. U. Niemcewicz, *Zbiór Pamiętników* (Leipzig 1839), vol. 3, s. 101.

² Se B. Waldén, *Adliga gravar i Västra Vingåkers kyrka* (PHT 1931), där kistan är avbildad s. 22. *B. H—d.*

³ Jfr om Hastfer bl. a. Waldén, *Nicolaes Millich och hans krets* (1942), s. 221 ff. *B. H—d.*

⁴ R. von Flauss, *Die von Zehmen-Czema in Westpreussen* (*Zeitschrift des Hist. Vereins von Marienwerder*, 10, 1884).

⁵ Skrivelser från polska beskickn. i Stockholm: envoyén Jacob Bernig 1681—1682, i *Diplomatica: Polonica*, RA.

med mycket större vidsynthet än i de flesta andra länder i detta religionskrigens tidevarv. Det mötte därför inga svårigheter för Gyllenstierna att där bekänna sin tro, samtidigt som han skötte offentliga ämbeten och beklädde höga statstjänster. Han kallades t. o. m. att spela en viktig roll bland sina trosfränder, då konung Wladislaw IV, Sigismund III:s son och efterträdare, sammankallade ett allmänt kyrkomöte, benämnt »colloquium charitativum», i Thorn år 1645. Enligt konungens avsikt — han betonade gärna sina liberala tendenser — skulle denna församling söka finna vägen till biläggande av striden mellan katoliker och andra trosbekännare. Sigismund Gyllenstierna var härvid det protestantiska partiets ledare.² Det är ej förvånande, att detta möte icke ledde till större resultat. Intressant i detta sammanhang är emellertid, att Gyllenstierna spelat en så framstående roll där.

Vid denna tid hade redan två andra händelser knutit honom fastare till Polen. År 1633 beviljade den polska riksdagen honom medborgarskap, d. v. s. rätt till polskt adelskap med alla de privilegier,³ som följde därav. Och snart gifte han sig med *Anna Czema* (*Cema*),⁴ den sista av sin släkt, dotter till kastellanen på Kulm Fabian Czema och Catharina Leszczyński.⁵ Bröllopet firades på rådhuset i Thorn 20 augusti 1636.⁶ Genom denna förbindelse blev han besläktad med de främsta polska ätterna i Pomerellen och »Storpolen» och kom sedermera genom arv i besittning av många av familjen Czemas jordegendomar.⁷ Så länge han ännu icke var polsk medborgare, hade han varken kunnat besitta fast egendom i Polen eller bekläda offentliga ämbeten där. För att belöna hans trohet och sörja för hans timliga behov hade Sigismund III likväl redan 1630 tilldelat honom en hovtjänst (»Łoźniczy Królewski») med ett årligt underhåll på 1,000 floriner att utgå av de kungliga inkomsterna från Danzigs hamn.⁸ Då han nu upptagits i den polska adelns krets, kunde han bli bättre tillgodosedd. Wladislaw IV anförtrodde honom ledningen av den kungliga hushållningen på Marienburg.⁷ Dessutom tilldelades han 1636

¹ St. Załęski, *Jezuici w Polsce* (Lwów 1901), vol. 2, s. 434.

² *Acta Pacis Olivensis*, ed. Bohemius, 2 (1763), s. 617—623.

³ K. Niesiecki, *Herbarz Polski* (1839); A. Boniecki, *Herbarz Polski* (1904). Ätten Gyllenstierna kallas i Niesieckis vapenbok »Guldensztern» och i Bonieckis »Guldenstern».

⁴ K. Niesiecki och A. Boniecki, a. a., Ätten Cema är av tyskt ursprung, skrev sig »von Zehmen» men i polska urkunder vanligen Czema eller Cema. Den sistnämnda formen är antagen i vapenböckerna.

⁵ Boniecki, a. a.

⁶ R. von Flauss, a. a.

⁷ Niesiecki, a. a.; jfr Elgenstiernas ättartavlor, Gyllenstierna af Lundholm tab. 12.

posten som starost i Stuhm, ett kronans län, beläget helt nära Marienburg, vilket dittills innehafvs av Fabian Czema, Gyllenstiernas svärfar, vilken dött få månader före sin dotters giftermål.¹ Detta län utgjorde alltså på sätt och vis en del av Anna Czemas hemgift. Stuhm var en liten stad, vackert belägen mellan några sjöar, och denna plats hade nyligen blivit bekant genom det minnesvärda slaget den 17 (27) juni 1629, då Gustaf Adolf sårades och led en allvarlig motgång i strid med polska trupper under befäl av kronfältherren Stanislaw Koniecpolski. Den svenske konungen var nära att omkomma där men lyckades rädda livet.² Det var också nära Stuhm, som vapenvilan mellan Sverige och Polen avslöts 1635. På denna minnesrika plats hade Sigismund Gyllenstierna antagligen bosatt sig vid giftermålet, ty redan då var han starost i Stuhm.¹ År 1641 använde han sin förvaltningsrätt över inkomster därifrån till att bevilja alla länets byar ett privilegium, som gav dess invånare samma rättigheter, som städernas borgare.³ Samma år var han konungens kommissarie i Elbing.¹ År 1648 deltog han i den nationalförsamling, som samlats i Warszawa för att utse efterträdare till Wladislaw IV. Till konung valdes dennes broder Johan Casimir, den siste legitime manlige medlemmen av Vasahuset. Sigismund Gyllenstierna gav därvid genom sin röst ännu ett bevis på sin tillgivenhet för dynastien. Han underskrev valakten i egenskap av representant för vojvodskapet Marienburg.⁴ Konungen överlämnade 1649 åt Gyllenstierna förvaltningen av de kungliga inkomsterna från Marienburg,⁵ ett lukrativt uppdrag och bekvämt på grund av närheten till Stuhm. Riksdagen utsåg honom s. å. till en av fredsunderhandlarna med Sverige. Det rörde sig här om den kongress, som icke sammanträdde förrän 1651 i Lybeck, men Gyllenstierna avsåg sig uppdraget och kom därför aldrig att delta.⁶ Med sina värdigheter som starost i Stuhm och administrator i Marienburg kom han att förena kommandantskapet på fästningen i sistnämnda stad. Han utövade detta militära ämbete 1655 och 1656, då han försvarade platsen mot Karl X Gustafs svenska arméer.⁷ Gyllenstierna torde säkerligen icke ha gjort sig något sam-

¹ von Flauss, a. a.

² Nord. familjebok (2:a uppl.), bd 27 (1918), art. Stuhm; Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, art. Sztum.

³ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, art. Sztum och Sztumska Wieś.

⁴ Boniecki, a. a.

⁵ G. Lengnich, Geschichte der Preussischen Lande, 7 (1738), s. 48.

⁶ Lengnich, a. a. Uppgiften hos Flauss, a. a., s. 63, att S. G. 1651 skulle varit sänd i diplomatiskt uppdrag till Sverige torde bero på missförstånd. Jfr även Ahnlund, a. a., s. 56.

⁷ Th. v. Moerner, Kurbrandenburgs Staatsverträge von 1601 bis 1700 (1867), s. 193.

vete av att trotsa den svenske konungen, då han alltid i Johan Casimir såg den legitime Vasakonungen. Belägrad i staden av Gustaf Otto Stenbocks och Jacob Casimir De la Gardies trupper, i avsaknad av livsmedel och ammunition och utan hopp om någon hjälp, undertecknade Sigismund Gyllenstierna, sedan själva staden tidigare givit sig, men först efter hårdnackat motstånd slottet Marienburgs kapitulation den 9 mars 1656.¹ De nya bevisen på trohet skulle komma att belönas. Redan samma år utnämnde den polske konungen honom till kastellan i Danzig, vilket gjorde honom till medlem av den polska senaten. Man känner icke exakt datum för denna utnämning, men det synes, om om han bar titeln redan mot slutet av år 1656, ty danzigskalden Joachim Pastorius kallar honom kastellan i Danzig i dedikationen till sitt äreminne »Stella Aurea», som är daterat i oktober månad nämnda år.² Författaren gör där anspelningar på de Gyllenstiernas förtjänster, för vilka han belönats av konungen. Sin ed som senator avlade Gyllenstierna emellertid först i april 1658.³

Sigismund Gyllenstierna hade dessutom hedrats genom den omsorg, som den polska delegationen vid fredskongressen i Oliva ägnade åt att göra hans rättigheter till arvet efter förfäderna i Sverige gällande. Såsom ovan nämnts hade hans arvegods konfiskerats till förmån för andra personer. Vid sammanträdet mellan de befullmäktigade sändebud, som samlats i Olivas cistercienserkloster nära Danzig den 5 april 1660, tog polska kronans talesman, Andrzej Morstin, till orda för att tala Gyllenstiernas sak och fordrade att återställandet av hans egendomar skulle upptagas bland fördragsklausulerna.⁴ Man återvände till detta ämne under kongressens sista sammanträden, den 26 april och 1 maj. Slutligen lyckades man utverka, att följande artikel skulle intagas i det svensk-polska fredsfördraget, som undertecknades den 3 maj 1660: »Art. XXI. Habebitur quoque æqua ratio a Suecia Domini Baronis Sigismundi a Guldenstern, quoad bona in Regno Sueciæ vel illi subiectis Provinciis prætensa.»⁵

Principen var klar men formuleringen alltför obestämd och gav därigenom möjlighet till skilda tolkningar. Det är sålunda icke förvånande, att förverkligandet av Gyllenstiernas anspråk och krav på återställande av arvejord kom att erbjuda de största svårigheter. För att smida medan järnet var varmt sände Gyllenstierna till Sverige

¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, art. Malborg. — Jfr Biogr. Lexicon, 15 (1848), s. 290, och SBL, 10 (1931), s. 699. *B. H—d.*

² Joachim Pastorius, Stella Aurea (Danzig 1656).

³ Lengnich, a. a., 7, s. 192.

⁴ Acta Pacis Ollvensis.

⁵ Sverige skall taga hänsyn till friherre Sigismund Gyllenstiernas krav i svenska riket och därunder lydande provinser.

sitt befullmäktigade ombud Fredrik Sturm för att lagligen göra rättigheterna gällande.¹ Han erhöll dock av kansliet i Stockholm endast ett negativt svar undertecknat av statssekreteraren E. Ehrensteen och daterat den 27 april 1663. Som man kunde förutse tolkade den svenska regeringen fördragets artikel till sin förmån: den ansåg, att artikeln icke kunde syfta på ätten Gyllenstiernas gamla egendomar, som förlorats på grund av emigration och vägran att återvända, utan endast på dem, som Sigismund Gyllenstierna själv därefter skulle ha ägt och förlorat genom följderna av kriget 1655—1660 och krigsoperationerna i de olika provinser, som besatts eller erövrats av de svenska trupperna.² Det kunde därför ej bli fråga om egendomar »in Regno Sueciæ».

Saken förblev oavgjord, ty Gyllenstierna ville icke avstå från sina arvskrav och sökte draga nytta av alla de beskyddare han kunde finna. Han begagnade sålunda de förbindelser, som han kom att få med svenska diplomater, vilka begåvo sig till det polska hovet och som ofta hade tillfälle att träffa honom, då de vanligen foro över Danzig. Om han hade intresse av att träffa dem, så tillmätte de å sin sida säkerligen också betydelse åt den ställning han innehade i de tre polska kustlandskapen, d. v. s. Pomerellen, Marienburg och Kulm. Man finner ett bevis därför i en av den svenske ambassadören friherre Sten Bielkes första rapporter, daterad Danzig den 10 (20) april 1661.³ Då Gyllenstierna icke vistades i sin provins, brukade han befinna sig vid hovet. Detta var fallet 1665, då Mathias Palbitzky för andra gången kom till Warszawa. Antagligen hade Sigismund Gyllenstierna bett konung Johan Casimir att ingripa till hans förmån, eftersom han fick företräde på slottet samtidigt som det svenska sändebudet var i audiens. I sin rapport av den 7 (17) april 1665 omtalar nämligen Palbitzky, att han, då han infördes i konungens arbetsrum av överstekammarherren Theodor Dönhoff, fann konungen ensam med Sigismund Gyllenstierna, som för övrigt genast drog sig tillbaka tillsammans med överstekammarherren. Först i det ögonblick, då konungen tog avsked av den svenske diplomaten, kom Gyllenstierna åter in i rummet. I detta ögonblick vände sig konungen till Palbitzky på tyska — det språk, som han vanligen använde vid sina samtal med honom — och sade: »Mein Herr Abgesandter, die Interessen und Pretentionen des Herrn Gyllenstierna werde ich auch rekommandieren, dass ihnen laut instrumenti pacis satisfactione ge-

¹ Polska beskickn. i Stockholm: J. Bernigs arkiv, Polonica, RA.

² S. Bielke till Kungl. Maj:t, Polonica, RA, jfr nedan.

³ S. Bielke till Kungl. Maj:t, Polonica, RA.

schehen möge . . . ». Detta sades just då Gyllenstierna visade sig i dörren, innan Palbitzky ens hunnit varsebli honom. Först ett ögonblick senare, då konungen följde Palbitzky ända till mitten av rummet, fäste han sändebudets uppmärksamhet på Gyllenstiernas närvaro och presenterade denne med orden: »Mein Herr Abgesandte[r], da stehet Herr Gyllenstierna!»! Denne höll sig försynt vid kakelugnen. Palbitzky närmade sig honom då och gjorde »ein klein[es] Kompliment».¹ Denna livfullt beskrivna scen har någonting rätt pittoreskt, liksom alla Palbitzkys rapporter. Den bevisar dessutom, hur väl Sigismund Gyllenstierna var anskriven vid hovet, och vilka höga beskyddare han kunde berömma sig av. Dessa lyckades likväl icke befordra hans sak. Kastellanen i Danzig kom att få ytterligare ett tillfälle att tala där-om med ett annat svenskt sändebud, då förmyndarregeringen i Stockholm följande år (1666) hos konung Johan Casimir ackrediterade friherre Anders Lilliehöök. Denne hade ett ganska ömtåligt uppdrag. Han skulle försöka föreslå svensk medling mellan konungen av Polen och rebellerna, som under ledning av furst Georg Lubomirski, stormarskalk av Polen, hade höjt upprorsfanan för att protestera mot hovets planer, vilka syftade till att omintetgöra den fria valrätten genom en statskupp, som skulle ha påtvingat Polen en fransk prins som arvtagare till tronen. Lilliehöök, som ingalunda dolde sina sympatier för de upproriska, vilka han betraktade som frihetens försvarare, ville innan han anlände till hovet, utforska stämningen bland den polska adeln. På vägen mellan Danzig och Warszawa underlät han icke att avlägga ett besök hos kastellanen i Danzig, Sigismund Gyllenstierna, i dennes residens i Stuhm. Lilliehöök berättar,² att han där mottagits av »Riksrådet och castellanen Gedanensem medh all civilitet och courtoisie . . . ». Han omtalar ej, huruvida de diskuterat Gyllenstiernas svenska anspråk, utan redogör endast för sitt samta! beträffande det inre tillståndet i Polen. Gyllenstierna uttryckte sin stora tillfredsställelse över att »konungen av Sverige» (Karl XI var ännu omyndig) hade så goda avsikter beträffande Polen och medgav, att ingen annan härskare skulle kunna bidra till biläggandet av striden i landet. Gyllenstierna tvekade dock icke att strängt klandra Lubomirski. Gyllenstierna visade sig alltså, såsom man kunde vänta av honom, som avgjord anhängare av konung Johan Casimir och gav uttryck åt de mest lojala åsikter. Denna hållning intog han ingalunda för att behaga vare sig Lilliehöök eller dennes uppdragsgivare i förmyndarregeringen i Stockholm — den hade

¹ M. Palbitzky till Kungl. Maj:t 1665, Polonica, RA.

² A. Lilliehöök till Kungl. Maj:t 1666, Polonica, RA.

t. o. m. kunnat skada Gyllenstiernas sak i Sverige — men den är mycket betecknande för denne man, som alltid var kungahuset trogen.

Detta hände i juni 1666. Inom en månad¹ var *Sigismund Gyllenstierna* icke längre bland de levandes antal. Han avled vid 68 års ålder² och begrovs i St. Reinholds kapell i Mariakyrkan i Danzig, den stad, som han representerat i polska senaten. I detta kapell hade han under sin livstid låtit uppföra ett gravmonument avsett både för sig själv och sin familj.³ Hans maka *Anna Czema* dog 1673.⁴

Vilka voro deras barn?

De polska och svenska uppslagsböckerna och ättartavlorna äro ense om att giva honom tre döttrar, alla gifta i Polen:

a) *Catharina Lucretia*,⁵ g. 1) efter 1666⁶ m. *Jan Kazimierz Kretkowski* och 2) med *Stanislaw Alexander Konopacki*, kastellan i Kulm.⁷ I Nationalmuseum i München finns en turkisk yllemtatta från 1600-

¹ I sin rapport 6 (16) juli 1666 till Kungl. Maj:t (Polonica) omtalar A. Lilliehöök S. Gyllenstiernas död.

² Acta Pacis Olivensis, K. Niesiecki, a. a. och A. Boniecki, a. a., angiva S. Gyllenstiernas död utan att uppge år, dag eller plats för hans bortgång.

³ R. Curicke, Der Stadt Dantzig historische Beschreibung (1687), s. 315. Epitafiets inskrift lyder:

D. O. M. S.

Joannes Guldenstern L. B.
Arvido Steinbock L. B. Gustavo
Brahe Comiti
Annae Guldenstern Virgini
suae in Deum et Sereniss. Sigismundum
Polon. et Sueciae Regem fide
cui fortunae et omnem Patriae dulcedinem
posthabuerunt, causa, Fato, Constantia
eadem immortalis
Nunc puncto ejusdem sanguinis cinere
sub eadem hac terra sed aliena
Patriam et aeternam expectantibus
Parenti Pietatis, Avunculis observantiae
Sorori amoris Monumentum ponit
Juxta vero hoc a sibi et conjugii suae ultimo
Illustr. Cremarum sanguini idem
Posteris denique suis
Quo quemque Fata vocarint ordine
Secuturis conditorium destinat
Sigismundus Guldenstern L. B.
Gubern. Stum. et Oecon.
Mariæburg. Administrator etc.
M. DC. LI.

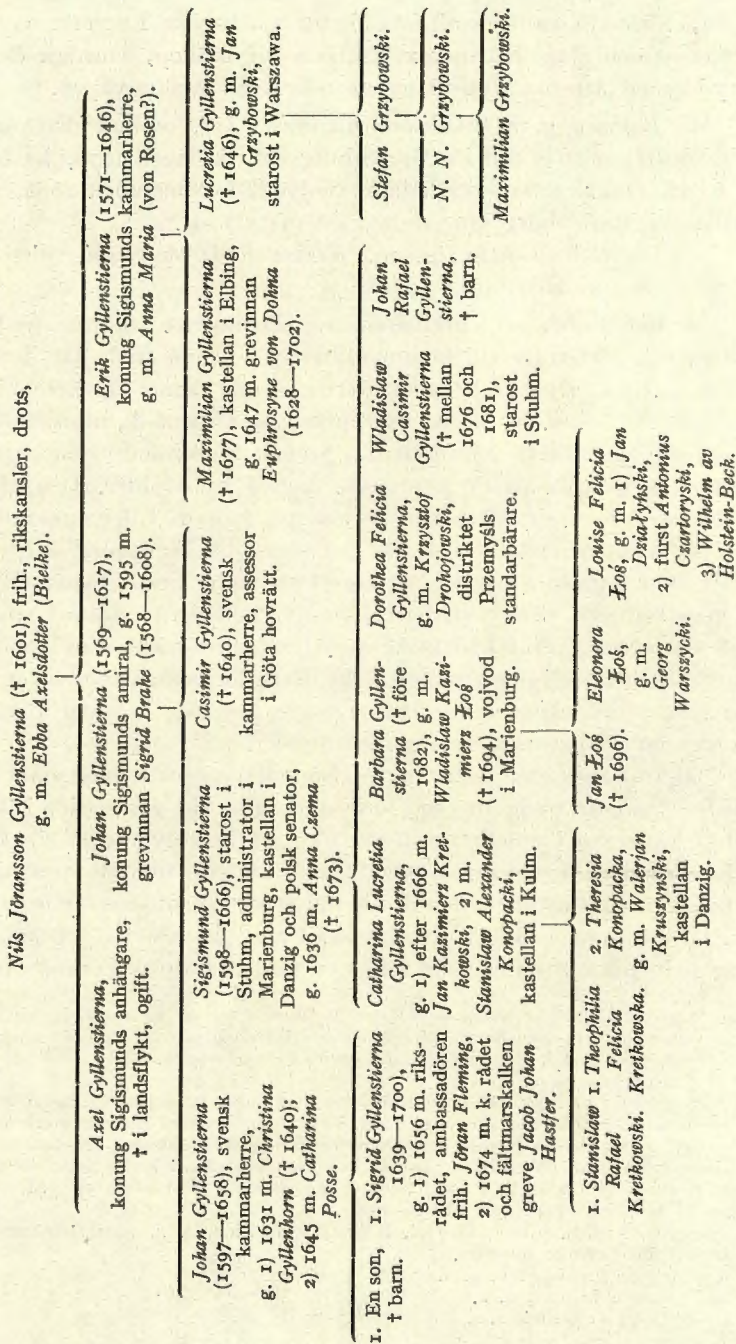
⁴ Acta Pacis Olivensis; R. v. Flauss, a. a.

⁵ Niesiecki kallar henne »Lukrecya Katarzyna», Elgenstierna »Catharina Lucretia».

⁶ A. Lilliehöök berättar i skrivelserna 6 (16) juli 1666 till Kungl. Maj:t (Polonica) att Gyllenstierna efterlämnade tre ogifta döttrar, varav två voro vuxna.

⁷ Niesiecki, a. a., och Boniecki, a. a.

Stamtavla över ätten Gyllenstierna i Polen och dess ättlingar.

talet, förmodligen specialbeställd till Catharina Lucretia Gyllenstiernas och Jan Kazimierz Kretkowskis bröllop, emedan den är prydd med ätterna Gyllenstiernas och Kretkowskis vapen.¹

b) *Barbara*, g. m. *Wladislaw Kazimierz Łoś*,² ombud för Dobrzyn vid riksdagen 1655 och för Marienburg vid riksdagen 1678,³ kastellan i Kulm omkr. 1680,⁴ ståthållare (vojvod) i Pomerellen 1684, ståthållare i Marienburg jan. 1694, död mars 1694.⁵

c) *Dorothea Felicia*, g. m. *Krzysztof Drohojowski*, distriktet Przemysls standarbärare.⁶

Enligt Bohemius, utgivaren av urkunderna rörande freden i Oliva och författare till kommentaren till denna fred, där det ofta är fråga om Sigismund Gyllenstierna, skulle denne emellertid även ha haft två söner. K. Niesiecki upptar i sin vapenbok, utgiven första gången 1729, likaså Elgenstierna, tvenne Sigismund Gyllenstiernas söner, men båda påstå, att dessa dogo i späda ålder. Den äldste, *Wladislaw Casimir*, bar, som tecken på faderns tillgivenhet för de polska Vasarna, namnen på de två söner till Sigismund III, vilka följt efter varandra på Polens tron. Den andre hette *Johan Rafael*,⁷ Johan tydligen efter farfadern Johan Gyllenstierna, Rafael troligen till ära för någon polsk släkting av ätten Leszczyński, som hans mor-mor tillhörde och inom vilken släkt detta förnamn var mycket vanligt. Man vet ingenting om denne yngre sons öde, och det är därför troligt, att han verkligen dog i späda ålder.

Beträffande den äldre av Sigismund Gyllenstiernas söner *Wladislaw Casimir Gyllenstierna*, som studerade vid gymnasiet i Thorn 1651,⁸ finns det emellertid bevis för, att han överlevde sin fader. Hans moder Anna Czema överlät med kunglig tillåtelse posten som starost i Stuhm till honom den 8 juli 1668.⁹ Wladislaw Gyllenstierna ägde dessutom enskilda egendomar. En av dessa hette Jordanki och låg helt nära Stuhm. Där fanns en fordom katolsk kyrka, som för-

¹ Se katalog över »Ausstellung von Meisterstücken Muhammedanischer Kunst» 1910; (benägen litt.-anvisning av framlidne överintendenten frih. Rudolf Cederström).

² Niesiecki, Boniecki, Elgenstierna, a. a.

³ Boniecki, a. a.

⁴ Boniecki ger icke datum för hans utnämning till denna värdighet men antar, att han beklätts därmed redan 1682. Enligt handlingarna rörande återkrävandet av ätten Gyllenstiernas svenska arv (Skrivelser från polska beskickn. i Stockholm 1681, Polonica, RA) skulle Wladislaw Casimir Łoś varit kastellan i Kulm redan 1681.

⁵ Pawel Czaplowski, Senatorowie Świeccy, Podskarbiowie i Starostowie Prus królewskich 1454—1772 (Thorn 1921).

⁶ Niesiecki, Boniecki, Elgenstierna, a. a. (den sistnämnde ger icke D:s förnamn och ämbete).

⁷ Elgenstierna, a. a.

⁸ von Flauss, a. a.

⁹ Czaplowski, a. a.

stördes under svenska kriget och sedan återuppbyggdes och gavs åt kalvinisterna. Detta synes bevisa, att Wladislaw Gyllenstierna icke hade behållit sin faders lutherska tro. Han anklagades t. o. m. för att gynna arianerna, till vilka han skulle ha överlåtit denna kyrka. Då han hoå sig mottog medlemmar av detta trossamfund, utsatte han sig för besvärligheter, ty detta var i lag förbjudet i Polen. År 1671 följde härav en process inför kronans högsta domstol i Lublin, en process, som den svenske residenten i Warszawa, Simon Dörffler, betraktade som så viktig, att han skickade avskrifter av handlingarna till regeringen i Stockholm. Han ansåg likväl, att anklagelsen grundade sig på förtal.¹ Denna process synes icke ha skadat Wladislaw Gyllenstierna, ty redan samma år förordnades han att representera konung Mikael vid provinsriksdagen i Marienburg,² och tre år senare, 1674, finner man honom tillsammans med de andra representanterna för adeln i Marienburgs län deltaga i den valriksdag i Warszawa, som samlats efter konung Mikael död för att välja efterträdare. Wladislaw Casimir Gyllenstierna röstade på marskalken Johan Sobieski, vilken blev konung Johan III.³ Man vet sedan ingenting mera om honom, utom att han levde ännu 1676,⁴ och man måste antaga, att han dog före 1681, då Sigismund Gyllenstiernas ättlingar på diplomatisk väg förnyade sina anspråk på arvet efter deras förfäder i Sverige enligt Olivafredens 21:a artikel. I handlingarna rörande denna sak nämnes då ingen levande medlem av familjen Gyllenstierna, och det är blott Barbara Gyllenstiernas make, Wladislaw Kazimierz Łoå, som där uppträder som representant för arvtagarerna.⁵

Łoå visade sig i varje fall som den mest nitiske beträffande åtgärderna i fråga om detta arv, och han synes alltid varit den, som mest uppehöll familjens svenska förbindelser. Han besökte t. o. m. Sverige 1666,⁶ där han fullgjorde ett ur laglig synpunkt en smula misstänkt uppdrag, ty det var under Lubomirskis stora uppror mot konung Johan Casimir, vilket ovan omnämnts. Man vet att Sigismund Gyllenstierna i denna fråga varit sin konung fullt trogen, medan hans blivande måg åtog sig att i Sverige fullgöra ett uppdrag åt rebellerna som ombud för furst Lubomirski. Łoå hade t. o. m. lyckats få en viss uppmuntran i Sverige, där, som vi veta, regeringskretsarna med

¹ S. Dörffler till Kungl. Maj:t 1671, Polonica, RA.

² von Flauss, a. a.

³ Boniecki, a. a.

⁴ J. Kolberg, Der Erwerb von Regerteln und Beiswalde (i Zeitschrift für die Geschichte . . . Ermlands, bd 13, 1900).

⁵ Skrivelser från polska beskickn. i Stockholm: Bernigs skriv., Polonica, RA.

⁶ A. Lilliehöök till Kungl. Maj:t 1666, Polonica, RA.

gillande sågo ansträngningarna från Lubomirskis anhängare att upp-
rätthålla »det fria valet» i Polen.

De förbindelser Łoś hade med de svenska diplomaterna vid polska hovet vittna om, att Sigismund Gyllenstiernas måg aldrig förlorade sina svenska intressen ur sikte. I Anders Lilliehööks diplomatiska brevväxling i riksarkivet finner man många spår av dessa förbindelser. År 1675 (24 april) skriver Łoś till sändebudet om några svenska böcker, som han hade tagit reda på åt honom i Danzig och som han sände honom.¹ År 1677 (10 febr.) meddelar han Lilliehöök om en dotters födelse och inbjuder honom till dopet, som skall äga rum den 15 i samma månad på hans egendom Bruk, nära Marienburg. Han ber t. o. m. Lilliehöök att stå fadder åt barnet och detta, som Łoś skrev, »med hänsyn till hans förbindelser med familjen Gyllenstierna».² Då Anders Lilliehöök 1680 stod i begrepp att definitivt lämna Polen, försummade Łoś icke att anbefalla honom den svenska arvsaffären, i det han bad honom minnas familjen Gyllenstiernas intressen, som han gjort till sina: »in memoriam habeat interesse Domus Guldenstiernana an prætensio nostra et quidem justissima pactis Olivensibus inserta nam possit habere satisfactionem».³ Łoś räknade också på den polske konungens inskridande och hoppades, att Johan (III) Sobieski personligen skulle lägga sig ut för familjen hos Carl XI genom att tillskriva honom i saken. Jag har icke bland Johan (III) Sobieskis talrika brev till Carl XI kunnat finna något angående ätten Gyllenstiernas arv. Har något sådant någonsin skrivits? Kanske väntade konungen blott på ett lägligt tillfälle att göra en allmän framställning, ej blott för verkställandet av artikel 81 i Olivafreden utan också av andra artiklar, som likaledes förblivit döda bokstäver. Ett inskridande kom nämligen till stånd 1681 på diplomatisk väg. Det var överste Jacob Bernig, den polske konungens utomordentliga sändebud till svenska hovet, som fick uppdraget.³ De noter och memorial, som Bernig avgav till Carl XI:s regering i Stockholm liksom redogörelserna för de konferenser han haft med representanter för svenska regeringen visa, vilken vikt han fäste vid att tillfredsställa Gyllenstiernornas arvingar. Men det var förspild möda. Hans not av den 13 april 1681, i vilken han (art. 6) gör gällande kastellanens i Kulm, Wladislaw Kazimierz Łoś' rättighet att uppträda som arvtagare efter Sigismund Gyllenstierna, kastellan i Danzig, liksom hans memorial, som avläts den 8 juni samma år,

¹ Enskilda brev till A. Lilliehöök: Łoś, Polonica, RA.

² Anf. brev t. Lilliehöök.

³ Skrivelser från polska beskickn. i Stockholm: Bernigs skriv., Polonica, RA.

lyckades ingalunda övertyga medlemmarna i den kommission, som fått underhandlingarna med det polska sändebudet om hand. Den svenske kanslipresidenten, greve Bengt Oxenstierna, visade sig omöjlig att övertyga. I sina rapporter till konungen, avgivna den 21 juni och den 12 november 1681, framlade han sin negativa ståndpunkt. Han stödde sig på det avslag, som en gång för alla givits redan under Sigismund Gyllenstiernas livstid 1663.¹

Överste Jacob Bernigs beskickning blev sålunda utan framgång, och man vet icke, om Sigismund Gyllenstiernas polska ättlingar någonsin mera vidtagit åtgärder för att återfå sitt svenska arv. Dessa ättlingar representerades, som ovan nämnts, endast av hans döttrars familjer.

År 1682 var *Barbara Gyllenstierna*, maka till kastellanen i Kulm, *Wladislaw Kazimierz Łoś*, icke längre i livet, eftersom hennes make detta år gjorde en from stiftelse till förmån för birgittinernas konvent i Warszawa tillsammans med sin andra hustru, *Elisabeth Kryszpin*, dotter till storskattmästaren i storhertigdömet Lithauen.² *Barbara Gyllenstierna* hade emellertid efterlämnat barn: en son, *Jan Łoś* (död i Paris 1696) utan avkomlingar, och två döttrar, *Eleonora* och *Louise Felicia*. Den förstnämnda hade gift sig med *Georg Warszycki*; den andra tre gånger, 1) m. *Jan Działyński*, 2) m. furst *Antonius Czartoryski* och 3) m. *Wilhelm av Holstein-Beck*.³

Catharina Lucretia Gyllenstierna, gift med *Jan Kazimierz Kretkowski*, hade med denne en son, *Stanislaw Rafał Kretkowski*, och en dotter, *Theophilia Felicia*.³ I sitt andra gifte med kastellanen i Kulm *Stanislaw Alexander Konopacki*, hade *Catharina Lucretia Gyllenstierna* ännu en dotter, *Theresia*, gift med *Walerjan Kruszynski*, kastellan i Danzig. Troligen levde *Catharina Lucretia Gyllenstierna* icke länge med denne andre make, emedan han gifte om sig med *Barbara Kryszpin*, en syster till hans svåger *Łoś*' andra hustru, *Elisabeth Kryszpin*.³

Sigismund Gyllenstiernas tredje dotter *Dorothea Drohojowskas* öde är mindre känt. Hon torde ha följt sin make till södra Polen, varifrån han var bördig, och där han utövade offentliga ämbeten som »standarbärare» i Przemyśl. Det är därför naturligt, att hon stod mindre i förbindelse med den övriga familjen, vars intressen och

¹ Bernigs anf. skriv., RA. I alla handlingar från denna Bernigs beskickning nämnes som representant för familjen Gyllenstierna endast kastellanen i Kulm (*Castellanus Culmensis*) utan att ens hans efternamn tillägges. Vi veta å andra sidan att det vid denna tidpunkt var *Łoś*, som bar denna titel, då hans svåger, *Stanislaw Alexander Konopacki*, fick ämbetet först 1699.

² *Boniecki*, a. a.

³ *Niesiecki*, a. a.

hemorter voro koncentrerade i trakten av låg-Weichsel nära Danzig och i Pomerellen, varifrån också förbindelserna med Sverige voro bekvämare.

Vi ha nu granskat alla amiralen Johan Gyllenstiernas efterkommande och kunna konstatera, att det 1680 icke längre fanns några manliga ättlingar av denna gren i Polen. Men vi ha ännu icke undersökt, vilket öde amiralens broder Erik Gyllenstierna fick, vilken lik som han utvandrade till Polen.

2. Kammarherren friherre Erik Gyllenstiernas polska släktgren.

Erik (Nilsson) Gyllenstierna (1571—1646) var enligt de svenska ättartavlorna född i Stockholm. År 1587, då Sigismund III kröntes, nämnes Erik Gyllenstierna som en av de 15 svenska pager vid polska hovet, vilka på latin omtalas som »pueri sive clientes sveci». ¹ Det har tidigare (ovan s. 159) nämnts, att han i sin ungdom tillbragte lång tid i Italien, sålunda i Rom 1592—93 och som elev vid Collegium germanicum 1599—1600 jämte brodern Axel (ovan s. 159). ² Detta Collegium förestods av jesuiter. Allt visar, att Erik Gyllenstierna redan som ung var ivrig katolik, vilket gjorde honom så mycket mer till anhängare av konung Sigismund och även närmade honom till hans nya fosterland Polen. Såsom också förut (s. 159) angivits, var det utan tvivel Erik Gyllenstierna, som Sigismund gjorde till sin kammarherre strax före avresan från Sverige 1608. Trots sin katolska tro fick Erik emellertid icke polskt medborgarskap tidigare än sin protestantiske brorson Sigismund, men väl vid samma tillfälle, på riksdagen 1633. ³

Erik Gyllenstiernas gifte innebär ett löst problem. Docent B. Hildebrand har härom meddelat följande. Ättartavlornas uppgift, att hustruns namn var »Anna Roos», kunde tyda på, att hon var svenska. Så har också Walde i sin studie fattat saken. Han har i ermländsk litteratur funnit henne omnämnd som »Anna Marg. G. de Rossis», varvid han kompletterar med konjekturen, att »G.» betyder »Gräfin» och att hon skulle tillhört svenska greveätten Tre rosor. I en annan uppsats i *Ermländische Zeitschrift* omtalas, anför Walde vidare, att

¹ Czesław Lechicki, *Mecenat Zygmunta III* (Warszawa 1932); källan var Msc. 4018 (s. 95) å Bibl. Krasinski, Warszawa, numera brunnet.

² Förhållandet var observerat i Sverige, ty J. Bureus skriver i en anteckning 1603: »Svenske i Valland för någre år sedhan 3 eller 4 [:] Axell Gyllenstiärne i Rom studiosus, Erich Gyllenstiärne i Rom krigzman, . . .» (Bureus, *Sumlen*, utg. af G. E. Klemming, s. 190, tr. i Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen, *bih. r: 2*, 1886). *B. H—d.*

³ Niesiecki, Boniecki, a. a.

hon i Heilsbergs dopbok d. 2 juni 1648 kallas »Anna Maria, Erici Guldenstern baronis in Regetlen vidua».

Då sistnämnda notis är en ren källuppgift, torde den ha vitsord i fråga om dopnamnen, således Anna Maria. Teorien, att hon skulle ha tillhört svenska greveätten Tre rosor, torde emellertid enligt Hildebrand vara förfelad. Denna släkt bar veterligen aldrig Roos-namnet (och »Tre rosor» är ett konventionellt namn, senare bildat efter vapnet). Därtill kommer, att ätten utdog på manssidan redan på 1610-talet utan att några andra kvinnliga medlemmar i de sista generationerna äro kända mer än Brita Larsdotter, gift Fleming, änka 1674, samt Sigrig Gustafsdotter, gift Oxenstierna, död 1586.¹ Det finns emellertid ett positivt skäl att tro, att denna »Anna Maria», kallad »Roos» eller »de Rossis», icke alls var svenska, och det är de dubbla förnamnen. Såsom Hildebrand anger, hade kvinnorna inom svensk högaristokrati vanligen (liksom männen) endast *ett* dopnamn till några årtionden in på 1600-talet. Undantagen äro få,² det tidigaste Beata Margareta Brahe, f. 1583, förklaras av dennas tyska moderne; de nästa äro tvillingarna Christina Sigrig och Anna Margareta Bielke (f. 1603), Maria Eleonora Oxenstierna af Korsholm och Wasa, f. 1621 (tydl. uppkallad efter drottningen), Elsa Beata Brahe (f. 1629), Magdalena Hedvig Brahe (f. 1631) och Elsa Elisabeth Brahe (f. 1632). Då den allmänna regeln således likväl är endast *ett* dopnamn, tyder »Anna Maria» snarast på utländsk släkt och »de Rossis» kunde väl i så fall möjligen förklaras som von Rosen eller något dylikt; ätten von Rosen (med de röda rosorna i vapnet) levde ju i de baltiska provinserna sedan 1200-talet. I själva verket kallas hon i en litteraturuppgift »Anna von Rosen» g. m. »Erich Goldstern», nämligen i Grubbegenealogien i Danmarks Adels Aarbog 1895. Att uppgiften om parets dotter där »Christina Goldstern», som skulle varit g. m. Sivert Grubbe († 1629), tydligen är apokryfisk är en annan sak (se nedan s. 179).

Som ersättning för sina förlorade svenska egendomar hade Erik Gyllenstierna genom Sigismund III:s och Wladislaw IV:s välvilja fått gods i Polen i biskopsstiftet Ermland, bl. a. Regerteln och Beiswalde i Guttstadt-distriktet.³ Gyllenstierna hade deltagit i de planer, som omkr. 1616—18 smiddes för att återerövra Sverige åt Sigismund.⁴ Efter stilleståndet i Altmark 1629, då Erik Gyllenstierna var nära 60-

¹ Se genealogien i Schlegel & Klingspors ättartavlor över ointroducerad adel (»Göstaf Johanssons greffl. ätt»), s. 103—107.

² Exempler göra dock ej anspråk på att vara uttömmande. B. H—ä.

³ Kolberg a. a., s. 169.

⁴ J. Kolberg, a. a.; jfr Walde, s. 76.

årig, tillskrev han sin kusin Axel Oxenstierna och sökte tydligen ett närmande,¹ men saken förefaller att ha runnit ut i sanden. Gyllenstierna kallar sig i brevet »Capitaneus Reseliensis», d. v. s. burggreve i staden Rössel.² Han omnämnes i ett brev från Thorn 1630 och fick 1636, vid konung Wladislaws triumfatoriska intåg i Elbing, en gratifikation på 15,000 floriner samt avled den 11 maj 1646 och begrovs i huvudkyrkan i Wormditt (pö. Ornet) där hans gravsten finns kvar.³

De svenska ättartavlorna känna inga efterkommande till Erik Gyllenstierna, ehuru redan K. Niesiecki i sin polska vapenbok, utgiven första gången 1729 och omtryckt 1839, tillskrev honom sonen *Maximilian Gyllenstierna*. Notisen var emellertid så obestyrkt, att A. Boniecki i sin vapenbok (1904) fann det säkrast att ej upprepa den. Icke desto mindre anförde den senare en Maximilian Gyllenstierna, kastellan i Elbing och alltså polsk senator 19 januari 1667 och död 1677. Niesieckis förmodanden⁴ och Bonieckis uppgifter ha nyligen kompletterats och bekräftats genom den här ofta anförda studien av Walde, som, bl. a. med hänvisning till J. Kolbergs också här anförda uppsats, bevisar att Erik verkligen hade en son, och att denne son var Maximilian Gyllenstierna, kastellan i Elbing.

Vad Maximilian Gyllenstierna beträffar, är det intressant att lägga märke till, att han icke, som kusinen Sigismund, nämndes i det svensk-polska fördraget i Oliva 1660. Maximilians arvskrav ha kanske varit än svårare att framföra, eftersom denne var katolik. I varje fall deltog varken han eller hans efterkommande i Sigismunds åtgärder beträffande återvinnandet av det svenska arvet. Vad angår Maximilians förbindelser med Sverige, finns det en uppgift därom på helt annat håll, nämligen i relationen från greve Clas Totts ambassad, vilken representerade Sveriges konung i Polen vid det val, som följde sedan den siste av de polska Vasarna, Johan Casimir, av sagt sig tronen 1669. Detta val gav Polen en ny konung i den unge furst Mikael Wiśniowiecki. Relationen uppsattes av Erik Lindeman (Lindschöld), ambassadens sekreterare, som vid sin återkomst till Sverige ingav den till Kungl. Kanslikollegium d. 23 februari 1670.⁵ Lindeman hade under tiden blivit adlad med namnet Lindschöld (den 26 juli 1669), innan han senare tog namnet Lindschöld med titeln greve 1686.⁵ I denna relation finner man nämnt, att greve Tott hade

¹ Ahnlund, a. a., s. 51 f.

² Ahnlund, s. 55 f. Brevet i Axel Oxenstiernas saml., RA.

³ Ahnlund, s. 56; Walde, s. 76 f.

⁴ Niesiecki trodde med orätt, att Maximilian var död 1646.

⁵ Relation om greve Totts beskickning 1669, Polonica, RA.

hälsats i sin bostad och ledsagats i sin vagn vid den högtidliga ankomsten till »valfältet» nära Warszawa av två polska senatorer, enligt det traditionella ceremoniel, som gällde vid dylika tillfällen. Dessa två senatorer, som introducerat den svenske ambassadören hos furst-ärkebiskopen av Gnesen (Gniezno), konungarikets primas och regent, voro »Herr baron Gyllenstierna Gouverneur i Elbingen och herr Kretkowski Gouverneur över Culm». Det är blott titeln »gouverneur», som är en smula förbryllande, men det är tydligt, att den här använts i stället för »castellan» (kasztelan), som icke hade någon full motsvarighet i Sverige. Å andra sidan vet man, att Maximilian Gyllenstierna vid denna tidpunkt var kastellan i Elbing¹ och Damian Kretkowski kastellan i Kulm.² Den sistnämnde var kusin till Sigismund Gyllenstiernas måg, som tidigare här ovan omtalats. Det är intressant att konstatera, att de polska myndigheterna således för att mottaga den svenske ambassadören liksom av särskild artighet hade utvalt två stormän, av vilka den ene bar ett svenskt namn och den andre tillhörde en familj, som hade släktskapsförbindelser med ätten Gyllenstierna.

Maximilian Gyllenstierna, kastellan i Elbing, hade 1647 äktat grevinnan *Euphrosyne von Dohna*, dotter till burggreven Abraham von Dohna.³ Maximilian dog utan ättlingar d. 1 december 1677 och begrovs bredvid sin fader i gravkoret i Wormditts sockenkyrka.⁴ Hans hustru, som var född d. 6 januari 1628,⁵ överlevde honom. Hon dog den 2 januari⁶ 1702 och begrovs i Tragheimkyrkan i Königsberg. Hon hade varit kalvinist, vilket förklarar att hon icke jordades tillsammans med sin make i den katolska kyrkan i Wormditt. Maximilian Gyllenstierna lämnade genom testamente sina jordegendomar Regerteln och Beiswalde i arv till sin syster *Lucretia Gyllenstiernas* son, Stefan Grzybowski.⁷ Tillvaron av denna syster hade angivits av Niesiecki i dennes utgåva av 1729. Han nämner *Lucretia Gyllenstierna*, maka till *Jan Grzybowski*, starost i Warszawa, och död 1646, samt uttalar den förmodan, att hon var dotter till Erik Boniecki nämner henne också men i brist på bättre bevis vågar han sig icke på att bestämma, till vem hon var dotter. Han vet i stället, att hon hade gift sig med Jan Grzyboswki senast 1644, eftersom

¹ Boniecki, a. a.

² Niesiecki och Boniecki, a. a.

³ S. Dohna, *Anzeichnungen über die Vergangenheit der Familie Dohna*, 1 (1877), s. 165. B. H—d. Jfr Walde, s. 77.

⁴ Kolberg och Walde, a. a.

⁵ S. Dohna, a. a.

⁶ S. Dohna, a. a., uppger 9 jan.

⁷ Kolberg, a. a.

makarna detta år enligt tidens sed ömsesidigt tillförsäkrade varandra livstids besittningsrätt av godset Ożarów, nära Warszawa, som de förut hade fått av sina föräldrar. Kolbergs uppsats om arvet av egendomarna Regerteln och Beiswalde kompletterar dessa uppgifter genom att bekräfta, att Lucretia Gyllenstierna säkerligen var dotter till Erik och syster till Maximilian Gyllenstierna och att hon verkligen dog före sin broder, eftersom denne i sitt testamente, daterat d. 18 december 1676, endast talar om sin systerson *Stefan Grzybowski*.

Andra, närmare uppgifter om Lucretia Gyllenstierna får man i storkanslern av Litauen furst Albert Radziwiłłs memoarer. Han nämner en fröken Gyllenstierna, som var hovfröken hos Wladislaw IV:s första gemål drottning Cecilia Renata av Österrike, samt att konungens broder prins Johan Casimir förälskade sig i henne och önskade gifta sig med henne.¹ Konungen motsatte sig emellertid detta² och man begagnade sig av en lång utlandsresa, som prinsen företog, för att bortgifta den unga damen år 1639.³ Radziwiłł ger visserligen ej hennes förnamn eller makens namn men tidsomständigheterna visar, att gäller Lucretia G. och saken blir klar, då Radziwiłł i sin dagbok 18 maj 1646 antecknar, att »starostens i Warszawa maka, en svenska, född Gyllenstierna, en mycket vacker dam, avlidit».⁴

Detta Maximilian Gyllenstiernas testamente är synnerligen intressant för historien om ätten Gyllenstierna i Polen, ty Maximilian återkommer där till den omständigheten, att han hade berövats sitt arv i Sverige, och förklarar, att de egendomar, som han äger i Polen senare förvärvats av hans föräldrar. Därför utesluter han också från arvsrätt den gren av ätten Gyllenstierna, som härstammar från Sigismund, d. v. s. berövar starosten i Stuhm, Wladislaw Casimir Gyllenstierna, och dennes systrar deras arvsrätt, även om systersonen Grzybowski skulle dö utan bröstarvingar. I detta senare fall testamenterade Maximilian hela sin förmögenhet till kapitlet i domkyrkan i Guttstadt. Hans maka Euphrosyne Dohna, respekterade emellertid icke testamentet, ehuru det i varje fall tillförsäkrade henne hennes änkesäte, och då hon låg för döden (1702) förfogade hon helt annorlunda över dessa egendomar till förmån för familjen von Tetтары (Tettau). Segslitna processer följde av detta, varvid familjen Tettau och kapitlet i Guttstadt i tur och ordning tog arvet i besitt-

¹ Ludwik Kubala, Szkice historyczne, Serja I: Królewicz Jan Kazimierz, s. 10.

² Kubala, a. a., s. 10.

³ A. a., s. 20 (efter A. Radziwiłłs anteckningar för 12 juni, 1 juli, 14 aug. 1637 och 9 okt. 1639).

⁴ A. Radziwiłł, Pamiętniki, T. II, ant. för 18 maj 1646.

ning. Först 1732 inträdde Lucretia Gyllenstiernas ättlingar genom hennes sons son *Maximilian Grzybowski* i sina rättigheter. Kapitlet i Guttstadt återköpte emellertid 1739 båda egendomarna.¹

Maximilian och Lucretia Gyllenstierna uppges ha haft ännu en syster, Christina Gyllenstierna, men denna nämnes icke i någon av de polska eller svenska ättartavlorna. Walde anför henne emellertid som Maximilians syster med stöd av Danmarks Adels Aarbog 1895 enligt vilken hon hade gift sig med en dansk adelsman, Sivert Grubbe, bosatt i Preussen. Uppgiften måste emellertid avföras såsom oriktig. Denne Sivert Grubbe hade enligt Adelsaarbogen två söner och dessa i sin tur ättlingar. Men hade dessa söner varit Maximilians systemsöner, skulle de troligen angivits i hans testamente. Så är icke fallet, testamentet gäller en enda systerson och det är Stefan Grzybowski. Adelsaarbogens giftermålsnotis är dessutom icke källbelagd. Om Sivert Grubbe verkligen varit gift med en »Christine Goldstern» och vem denna i så fall varit, undandrar sig därför tills vidare bedömande.

Hittills ha inga vare sig polska eller svenska ättartavlor givit någon fullständig genealogi för ätten Gyllenstierna i Polen; Det är denna lucka jag här velat fylla, samtidigt som några historiska notiser om ätten hämtats från olika polska och svenska arbeten och från otryckta urkunder i riksarkivet. Måhända kunna emellertid i otryckta samlingar gömmas ytterligare många okända handlingar, som kanske en gång skola tillåta komplettering och korrigerering av dessa uppgifter till historien om den gamla nordiska Gyllenstiernaättens öden i Polen.

¹ Kolberg, a. a.

Fråga.

I förordet till första bandet av C. Silfverstolpes utgåva av Anders Johan von Höpkens skrifter (1890) omnämnas (s. III, not 1) två av denne författade memoaruppteckningar betitlade »Curriculum vitae» och »Vita mea», vilka uppges ha tillhört greve Carl B. E. von Platen, död 1888. Dessa anteckningar, som även utnyttjats av Louis de Geer i hans minnesteckning över Höpken i Svenska Akademiens handlingar 1882, medföljde icke den samling av Höpkens brev till dottern Eleonora de Geer, som Kungl. biblioteket 1888 mottog som gåva av von Platens änka. Den, som kan lämna några upplysningar om var dessa papper nu befinna sig, ombedes vända sig till

Fil. lic. T. Byström

Riksdagsbiblioteket Stockholm

PERSONREGISTER.¹

- Aastrup, Paul Mortensen, biskop i Lund, 89.
 Abel, konung av Danmark, 111.
 Adelsborg, Per Otto, överstelöjtn., 120.
 Adils, svensk konung, 145, 149.
 Adlerberg, Johan, hovrättsråd, 51 f., 55.
 Adlercreutz, Carl Johan, greve, general, en av rikets herrar, 113, 116, 119.
 Adler Salvius, Johan, frih., riksråd, diplomat, 40.
 Adolf Johan, pfalzgreve, 38.
 Ahlstrand, Johan August, bibliotekarie, 137.
 Ahnfeldt, P. G., kyrkoh., förf., 81.
 Akrell, Carl Fredrik, gen.-löjtn., 117, 119.
 Albrecht Friedrich, hertig av Preussen, 71.
 Albrekt av Mecklenburg, konung av Sverige, 105, 108—111.
 Almqvist, Carl Jonas Love, förf., 3.
 — Eric Abraham, biskop 3.
 — Jonas, prof., 3.
 — Johan Axel, fil. dr, arkivråd, 1—5.
 Aminoff, Zakarias, överste, 72.
 Anckar, Märta, g. m. Nils Chesnecopherus, 130.
 Anckarsvärd, Per Christopher, major, 121.
 Andreas Olai, jur. utr. dr, diplomat, 129 ff.
 Anna (Vasa), svensk prinsessa, 13 ff., 70 f., 159 ff.
 — Hansdotter, g. m. 1) Per Torstensson, 2) Benedictus Stephani, 130.
 Arnell, Lars Fredrik, överste, 113, 117 f.
 Arvid Eriksson, se Stålarms.
- August Wilhelm, hertig av Braunschweig, 65.
 d'Avaux, Jean Antoine, greve, fransk diplomat, 48.
- Baaz, Bengt, se Ekehielm.
 Banér, Axel, riksråd, riksmarskalk, 32.
 — Johan, riksråd, fältmarskalk, 32.
 — Per, riksråd, lagman, 32.
 Barck, Samuel, greve, riksråd, 51 ff., 55 ff., 60 f.
 Benedictus Olai, med. dr, fil. mag., livmedicus, 129 ff.
 — Stephani, mag., rector scholæ, 130.
 Benzelius, Jacob, ärkebiskop, 77 ff., 91.
 Bergensträhle, Gustaf, frih., gen.-major, 120.
 Bernig, Jacob, polsk överste, diplomat, 172 f.
 Biedewel, kammartjänare, 118, 122.
 Bielke, Anna Margareta, g. m. Nils Brahe, 175.
 — Carin, g. m. 1) Knut Ulfsparré, 2) Carl Lillie, 3) Harald Stake, 71.
 — Christina Sigrid, g. m. Carl Banér, 175.
 (—)Ebba Axelsdotter, g. m. Nils Jöransson Gyllenstierna, 158, 169.
 (—)Erik Turesson, kammärrer, 159.
 — Eva, g. m. Abraham Brahe, 48.
 — Hogenskild, frih., riksråd, 128.
 — Nils, frih., riksråd, 26.
 — greve, fältmarskalk 48.
 — Sten, frih., riksskattmästare, 166.
 Bildt, Margaretha Sidonia, g. m. Mauritz Lillie, 72.
- Birger Magnusson, konung av Sverige, 108, 111.
 — Jarl, 153.
 Blomstedt, löjtn., 119.
 Bo Gustafsson, se Bååt.
 Boije, frih., ryttmäst., 119, 121.
 Bonde, Carl, greve, k. råd, diplomat, 47—50.
 — Carlsson, frih., överstekammarjunkare, 1.
 — Ingeborg, 72.
 (—) Karl Knutsson, konung, se Carl.
 (—) Kristina Karlsdotter, g. m. Erik Eriksson (Gyllenstierna), 156.
 — Lindorm Nilsson, se Lilliehöök.
- Brahe, Abraham, greve, gen.-major, 48.
 — Beata Margareta, g. m. Gustaf Stenbock, 175.
 — Ebba, g. m. Jacob De la Gardie, 16.
 — Elsa Beata, g. m. pfalzgreven Adolf Johan, 175.
 — — Elisabeth, g. m. 1) Erik Oxenstierna, 2) pfalzgreven Adolf Johan, 175.
 — Gustaf, greve, polsk fältmarskalk, 168.
 — Magdalena Hedvig, 175.
 — Per, d. ä., greve, riksdrots, 159.
 — — d. y., greve, riksdrots, 31, 37, 40.
 — Sigrid, g. m. Johan Gyllenstierna, 159 ff., 169.
- Brask, Hans, biskop, 154.
 Brita Larsdotter, se Rosor, tre.
 Brodina, Sara, g. m. Jonas Werwing, 44, 47.
 Brun, Per Rasmusson, kanslitjänsteman, 133.
 Bruncrona, Abraham Constantin, kommendör, 119:

¹ Utarbetat av fil. kand. *Elsa Nordström*.

- Brunell, Nils, se Örnocrna.
 Brunius, Carl Georg, prof., arkitekt, 80.
 Busch, Madelone, tysk hovdam, 59.
 Bylow, Anna Fickesdotter, abbedissa, 154.
 (Bååt), Bo Gustafsson, ståt-hållare, assessor, 101.
 (—) Jacob Jacobsson Snakenborg, v. president, 101.
 (—) Jöran Ulfsson Snakenborg, ståt-hållare, härads-hövdning, 101.
 Bäck, Carl Gustaf, överste-löjtn., 119.
 Böckman, Johan Casten, major, 117 f.
- Carin Hansdotter, g. m. 1)
 Clas Andersson (Västgöte), 2) Lasse Henriks-son Hordeel, 16.
 — Nilsdotter, Carl IX:s älskarinna, sedan g. m. kammarsvennen Gustaf Andersson, 9.
 Carl Knutsson (Bonde), konung av Sverige o. Norge, 156.
 — IX, konung av Sverige, 8—13, 26 ff., 38, 42 f., 128, 131—134, 157—160, 172.
 — X Gustaf, konung av Sverige, 22 f., 29—32, 34—41, 164 f.
 — XI, konung av Sverige, 46, 167.
 — XII, konung av Sverige, 53, 61, 65 ff.
 — XIII, konung av Sverige o. Norge, 113—116, 118—121, 123, 125 f.
 — Philip, svensk hertig, 16, 18.
 — Fredrik, hertig av Holstein-Gottorp, 65.
 — Christoffersson, se Kuut.
 Catharina, svensk prinsessa, g. m. pfalzgreven Johan Casimir, 16, 20, 22, 31.
 Cattres, Lucretia Christof-fersdotter von, g. m. Johan Chesnecopherus, 130.
 Cavallin, Severin, teol. dr, docent, kyrkoh., 76, 79, 81 ff., 89, 91, 93.
- Cecilia Renata, drottning av Polen, g. m. Wladislaw IV, 178.
 Cederhielm Josias, frih., riks-råd, 53.
 Cederström, Jacob, frih., gen.-major, president, 118.
 Celsus, Olof, biskop, 79.
 Chanut, Pierre Hector, fransk diplomat, 41.
 Chesnecopherus, Beata, se Lillieram.
 — Johan, med. dr, prof., diplomat, 130.
 — Maria, se Lillieram.
 — Nils, jur. dr, fil. mag., prof., hovkansler, 130 f.
 Christina, drottning av Sverige, Carl IX:s gemål, 16, 20.
 — drottning av Sverige, 9, 19—24, 27, 30—42.
 — (Kerstin) Olofsdotter, g. m. 1) Sven, 2) Claes Lindormsson, 129 f.
 Christoffer Siggonis, kyrkoh., 36.
 Claes Lindormsson Gryt-gjutare, 129 f.
 Clemens VI, påve, 154.
 Constantia, drottning av Polen, g. m. Sigismund III, 13.
 Cronholm, Abraham, e. o. prof., 80.
 Czartoryski, Antonius, polsk furste, 169, 173.
 Czema (Cema), Anna, g. m. Sigismund Gyllenstierna, 163 f., 168 ff.
 — Fabian, polsk kastellan, 163 f.
- de Besche, Georg Johan, överste, hovmarskalk, 118 f., 123.
 Degen, kapten, 117 f.
 De la Gardie, Jacob, greve, riksmarsk, 15, 24 f., 27, 31, 41.
 — Casimir, greve, riks-råd, general, 165.
 — Johan, frih., riks-råd, hovrättsråd, 24 f.
 — Magnus Gabriel, greve, rikskansler, riksdrots, 40, 71.
 de la Grange, Johan Georg, frih., gen.-major, lands-hövd., 117 f.
- de Mortaigne, Anna Catharina Lovisa, g. m. 1) Hans Christoffer Koch, 2) Georg Reinhold Patkull, 71.
 Dohna, Abraham von, burg-greve, 177.
 — Euphrosyne von, g. m. Maximilian Gyllenstier-na, 169, 177 f.
 Drohojowski, Krzysztof, polsk standarbärare, 169 f., 173.
 Düben, Anders Gustaf von, frih., major, 118.
 — Joachim von, (postum) greve, riks-råd, 46, 59.
 Dücker, Carl Gustaf, greve, riks-råd, fältmarskalk, president, 66.
 Działyński, Jan, 169, 173.
 Dönhoff, Theodor, polsk överstekammarh., 166.
 Dörffler, Simon, diplomat, 171.
 Ebba Axelsdotter, se Bielke.
 Edward Confessor, konung av England, 110.
 Edzard, greve av Ostfris-land, 9.
 Ehrenkrook, ätt, 130.
 Ehrenstéen, Edvard, k. råd, 166.
 Ekehielm Bengt (Baaz, adl.), underståthållare, 23, 34.
 Eleonora Catharina, pfalz-grevinna, lantgrevinna av Hessen, 71.
 Elin Larsdotter, (g. m. 1) Andreas Olai, 2) Jacob Larsson Teit, 130.
 Elingren, Martin, prost, 78 f.
 Elof Elofsson, ridd., 154.
 Eneskjöld, Frans Magnus, överstelöjtn., 118.
 Engelbrechten, Malte Johan Ulric von, major, 117.
 Engman, Gustaf Adolf, konstnär, 7.
 Erik den helige, konung av Sverige, 106 f., 109—112.
 — Eriksson, konung av Sverige, 108, 111.
 — XIV, konung av Sverige, 127 ff.
 — Plogpenning, konung av Danmark, 111.
 — Klipping, konung av Danmark, 111.

- Erik Menved, konung av Danmark, 106, 111.
— Turesson, se Bielke.
- Erling Vidkunsson, ridd., norsk drots, 154.
- Essen, Hans Henrik von, greve, en av rikets herrar, riksståthållare, 116.
- Falkman, Ludvig, generaldirektör, 89.
- Faxe, Wilhelm, biskop, 79 ff.
- Fersen, Axel von, d. y., greve, riksmarskalk, 116.
- Flachseen, Johan, kanslist, 52.
- Fleetwood, Gustaf Miles, frih., överstelöjtn., 72.
- Fleming, Anna Catharina, g. m. 1) Adam Bernhard Hastfer, 2) Brynte Cronsköld, 3) Nils Stromberg, 72.
— Jöran, frih., riksråd, 162, 169.
- Folke, jarl, 153.
— Johansson, se Ängel.
- Folkungaätten, 153.
- Forbes af Lund, Jacob, överste, 130.
- Fredrika Dorothea Wilhelmina, drottning av Sverige, 118 f.
- Fries, kapten, 125.
- Friesendorff, Carl Gustaf von, frih., kansliråd, diplomat, 47, 55—63, 65 f.
- Fritz, Johan Christian, holsteinskt geheimeråd, 48.
- Funck, Isac, frih., landshövd., 56.
- Georg I, konung av Storbritannien, 62, 64.
- Gillberg, Jacob Axel, prof., målare, 121.
- Girde Erlingsdotter, g. m. Elof Elofsson, 154.
- Greiff, Johan Ludvig Bogislaus, överste, förste hovjägmäst., 117 f., 122 ff.
- Gripenwaldt, Alexander August, major, 117 f.
- Grubbe, Sivert, dansk länsman o. diplomat, 90.
— 175, 179.
- Grzybowski, Jan, polsk starost, 169, 177.
— Maximilian, 169, 179.
— Stefan, 169, 177 ff.
- Gustaf II Adolf, konung av Sverige, 9, 11 f., 14—18, 20 f., 33, 36 f., 100, 161 f., 164.
— IV Adolf, konung av Sverige, 113—126.
— prins av Vasa (f. 1799, d. 1877), 116, 125.
— hertig av Sachsen-Lauenburg, 9.
- Gyldenstolpe, Nils, greve, kanslipresident, 46, 49, 52, 54 f., 57.
— — Philip, greve, en av rikets herrar, 116, 124.
- Gyllenberg, Carl, greve, kanslipresident, 55, 63 f., 68.
- Gyllengrip, Gabriel, assessor, 71.
- Gyllenhielm, Carl Carlsson, frih., riksamiral, 8—43.
— Elisabeth Carlsdotter, g. m. 1) Axel Turesson (Natt och Dag), 2) Baltasar Marschalch, 18.
— Julius, ståthållare, 16.
— Lucretia, 16.
— Sofia, g. m. Pontus De la Gardie, 16, 25.
- Gyllenhorn, Christina, g. m. Johan Gyllenstierna, 162, 169.
- Gyllenstierna, ätt, 155—179.
— Carl, greve, k. råd, president, 48.
— — Eriksson, assessor, 101.
- Gyllensting, ätt, 70.
— Botvid, kapten, 71 f., 74.
- Görtz, Georg Heinrich von, frih., politiker, 65 f.
- Hadorph, Johan, fornforskare, 45.
— — Johansson, 45.
- Haggard, Rider, eng. förf., 155.
- Hammar, Olof, kontraktsprost, 81.
- Hannibal, Ehrenreich, medaljör, 64.
- Hans Claesson, kyrkoh., 130.
— Henriksson, borgmäst., 129 f.
- Harald Härdråde, konung av Norge, 111.
- Hastfer, Jacob Johan, greve, k. råd, fältmarskalk, 162, 169.
- Heberstein, tyska baroner, 71.
- Helleday, Henrik Gustaf, kyrkoh., hovpredikant, 123.
- Herkepé, löjtn., 117.
- Hermelin, Olof, kansliråd, statssekr., 51—57.
- Hierta, Gustaf Adolf, frih., gen.-löjtn., 117.
— Lars Larsson, överste, 75.
— — Persson, gen.-major, 71.
— Margaretha, fru, 75.
- Hildebrand, Emil, riksarkivarie, 1, 136.
- Hjärne, Harald, prof., 138.
- Hoff, Otto, ryttmäst., 75.
- Hohenhausen, Carl Ludvig, gen.-major, 117.
- Holm, Erik Gustaf, borgmäst., 115.
- Horn, Arvid Bernhard, greve, kanslipresident, 56, 62, 65.
— Claes Christersson, frih., riksråd, överste fältmarskalk, 128.
— Gustaf, greve, riksråd, generalfälttherre, 87.
- Hund, Daniel Hansson, hovjunkare, krönikeförf., 128.
- Huswedel, Barthold, svensk postkommisarie i Hamburg, 67.
- Hylteen, Samuel von, frih., landshövd., 46, 56.
- Hård af Segerstad, Elin (Elena), g. m. William Penderych, 71.
— Johan, gen.-löjtn., 71.
— Lennart, major, 71.
— Pehr, gen.-major, 72.
- Hästesko, Nils, överste, 157.
- Högvall, Bengt Eriksson, rikshistoriograf, 53.
- Höjer, Torvald, envoyé, 136.
- Höpken, Daniel Niclas von, frih., president, 46, 52 f., 65.
- Indebetou, Carl Daniel Govert, direktör, 5 ff.
— — Gustaf, bruksägare, riksdagsman, 6.
— Govert, se Carl Daniel Govert.
- In de Betou, Govert, bruksägare, 6.

- Ingeborg Svendsdotter, g. m. kyrkoh. Hans Claesson, 130.
- Ingegerd Svendsdotter, g. m. prosten Lars Claesson, 130 f.
- Jacob Jacobsson, se Bååt.
- Jarlabanke, jordägare, 147.
- Johan Sverkersson, konung av Sverige, 108, 111.
- III, konung av Sverige, 9, 17, 25, 70, 127 ff., 158.
- hertig av Östergötland, 16.
- Casimir, konung av Polen, 164—167, 171, 176, 178.
- III (Sobieski), konung av Polen, 171 f.
- Casimir, pfalzgreve, 16, 20—25, 28 f., 31 f., 34, 161.
- Johannes Matthiæ, biskop, 35, 130.
- Jägerskiöld, Christer Ludvig, öfverste, 118.
- Jöran Ulfsson, se Bååt.
- Kafle, Anna, g. m. Hans Stake, 73.
- Kagg, Nils, 72.
- Karl, svenska konungar, se Carl.
- V, konung av Frankrike, 108.
- Karlsson, Karl Henrik, fil. dr, historiker, 1.
- Kerstin, se äv. Christina.
- Eriksdotter, g. m. 1) Olof Claesson, 2) Hans Henriksson, 129 f.
- Nilsdotter, g. m. sekr. Per Lydersson, 129 f.
- Kewenbringk, Axel Hansson, assessor, 102.
- Klincowström, Otto Wilhelm, frih., gen.-löjtn., 117 f.
- Klingspor, Wilhelm Mauritz, greve, fältmarskalk, 116.
- Klinthe, Johan Eriksson, konsistorienotarie, 92.
- Knut Eriksson, konung av Sverige, 109.
- Konicpolski, Stanislaw, polsk kronfältherre, 164.
- Konopacka, Theresia, g. m. Walerjan Kruszynski, 169, 173.
- Konopacki, Stanislaw Alexander, polsk kastellan, 168 f., 173.
- Kretkowska, Theophilia Felicia, 169, 173.
- Kretkowski, Damian, polsk, kastellan, 177.
- Jan Kazimierz, 168 ff., 173.
- Stanislaw Rafael, 169, 173.
- Kristina Karlsdotter, se Bonde.
- Kristoffer av Bayern, konung av Sverige, Danmark o. Norge, 107.
- I, konung av Danmark, 111.
- II, konung av Danmark, 111.
- Kruszynski, Walerjan, polsk kastellan, 169, 173.
- Krysypin, Barbara, g. m. Stanislaw Alexander Konopacki, 173.
- Elisabeth, g. m. Wladislaw Kazimierz Łoś, 173.
- Kröger, Johan, kopist, 52 f.
- Kulnev, Jakov Petrovitj, rysk gen.-major, 120.
- Kuut, Carl Christoffersson, myntmäst., 100—103.
- Lagerbielke, Adolf, frih., öfverste, 117.
- Johan, frih., v. amiral, en av rikets herrar, 120.
- Lagerbring, Sven, prof., kansliråd, historiker, 77 f.
- Lars Claesson, kyrkoh., prost, 130.
- Svenonis, se Wager.
- Lasse Christensson, kansliltjänsteman, 131.
- Lefrén, Johan Peter, gen.-löjtn., överkommendant, 117 f.
- Leszczyńska, Catharina, g. m. Fabian Czema, 163.
- Leszczyński, ätt, 170.
- Lillie af Aspenäs, ätt, 70—74.
- Anna, g. m. Sven Uggla, 73 f.
- Bengt, kapten, 71, 73 f.
- — Bryntesson, kammarjunkare, 70 f.
- Britta, 74.
- Carl, major, 71.
- — Johan, 74.
- Lillie af Aspenäs, Catharina Christina, g. m. Botvid Gyllensting, 71—74.
- Helena (Elena), g. m. Nils Posse, 73 f.
- Johan, kammarherre, 70—74.
- — 74.
- Magdalena Eleonora, g. m. Jonas Stierngranat, 72, 75.
- Maria, 73 f.
- Mauritz, generalkvartermästarelöjtn., 72, 74.
- Lilliehöök, Anders, frih., president, 167, 172.
- Brita, g. m. Pehr Hård, 72.
- (—) Lindorm Nilsson Bonde, kammarherre, 159.
- Märta, g. m. Jacob Uggla, 72.
- Lillieram, Beata (Chesnecephera), g. m. 1) David Stuart, 2) Johannes Matthiæ, 130.
- Maria (Chesnecephera), g. m. 1) Bo Vernersson, 2) Olof Andersson, 3) Jacob Forbes af Lund, 130.
- Lillieroth, Nils, greve, k. råd, diplomat, 46 f.
- Lindschöld, Erik, greve, k. råd, 176.
- Lonicera, Agneta, g. m. Nils Chesnecepherus, 130.
- Lorichs, Carl Fredrik, gen.-löjtn., 119.
- Łoś, Eleonora, g. m. Georg Warszycki, 169, 173.
- Jan, starost i Pokrzywnice, 169, 173.
- Louise Felicia, g. m. 1) Jan Działyński, 2) Antonius Czartoryski, 3) Wilhelm av Holstein-Beck, 169, 173.
- Wladislaw Kazimierz, polsk vojvod, 169—173.
- Lubomirski, Georg, polsk furste, stormarskalk, 167, 171 f.
- Magnus Henriksson, svensk konung, 107.
- Ladulås, konung av Sverige, 104 ff., 108, 110 f.
- Eriksson, konung av Sverige, Norge o. Skåne, 105, 108 f., 111, 152, 154.

- Magnus Petri Stigtomptensis, kyrkoh., krönikeförf., 128.
- Magnusson, Anders, kyrkoh., 80.
- Maria Eleonora, drottning av Sverige, 18—22, 28 f., 31, 162.
- Euphrosyne, pfalzgrevinna, g. m. Magnus Gabriel De la Gardie, 71.
- Leonora, hertiginna av Preussen, 71.
- Martin, major, 118.
- Matts Mickelsson, 33.
- Maule, Carl, kapten, 120.
- Medelfar, Mads Jensen, biskop i Lund, 89.
- Melin, Hans Magnus, prof., domprost, 81.
- Messenius, Arnold, kammarpage, 37.
- Johan, rikshistoriograf, 37 f.
- Johannes, historiker, 102.
- Metsch, J. A. von, greve, kejslerlig minister, 65.
- Mikael, konung av Polen, 171, 176.
- Morstin, Andrzej, diplomat, 165.
- Müllern, Gustaf Henrik von, frih., hovkansler, 60 f., 65 f., 68 f.
- Månesköld, Carl Christersson, v. president, 99—102.
- Mörner, Ludvig, frih., biskop, 115.
- Maria, g. m. Harald Strömfelt, 72.
- Natt och Dag, Åke Axelson, frih., riksråd, riksmarskalk, 33.
- Nils Hansson, se Sabancorus.
- Olai (Nils Olofsson Skrivare), 129 f.
- Norfolk, Thomas Mowbray, hertig av, 110.
- Olof Skötkonung, 109.
- Haraldsson, konung av Norge, 112.
- Claesson, sekr., 127—135.
- Ottar, svensk konung, 145, 149.
- Otter, Carl von, frih., överstelöjtn., 114, 116 f., 119 ff., 123 ff.
- Otter, Gustaf von, frih., gen.-major, 114, 117, 119 ff.
- Oxe, Catharina, 72.
- Oxehufvud, Märta, g. m. 1) Gustaf Stake, 2) Carl Drake af Hagelrum, 3) Gabriel Gyllengrip, 71.
- Oxenstierna, ätt, 41.
- Axel, greve, rikskansler, 19, 23—26, 29, 31, 33, 39, 42, 176.
- Bengt, greve, kanslipresident, 173.
- Gabriel Gustafsson, frih., riksdrots, 25, 29 ff.
- Johan, greve, riksråd, diplomat, 24 ff., 28.
- Maria Eleonora, 175.
- Palbitzky, Mathias, frih., diplomat, 166 f.
- Palmfelt, Johan, frih., landshövd., 52.
- Palmqvist, Johan, hovkansler, 52.
- Patkull, Georg Reinhold, frih., gen.-major, landshövd., 71.
- Pendrych (Pendrick), William, överstelöjtn., 71.
- Pens (Pentz), Adam Heinrich, hovmarskalk, 19.
- Per Lydersson, sekr., 128 ff.
- Rasmusson, se Brun.
- Petrejus, Petrus, hovrättsfiskal, historieskrivare, 130.
- Piper, Carl, greve, k. råd, 45, 56 f.
- Posse, Catharina, g. m. Johan Gyllenstierna, 162, 169.
- Possevino, Antonio, jesuit, diplomat, 158.
- Preis, Joachim Fredrik, frih., kansliråd, diplomat, 52.
- Queckfeldt, ätt, 130.
- Raab, Carl Hansson, kansliltjänsteman, 132.
- Radziwiłł, Albert, polsk furste, storkansler, 178.
- Krzysztof, polsk general, 160.
- Rantzau, Daniel, dansk fältherre, 128.
- Rasmus Ludvigsson, kansliskrivare, genealog, 127 ff., 133 f.
- Rehbinder, Reinhold, frih., gen.-löjtn., landshövd., 50.
- Rehnberg, Ulrik Malkolm, överse, 120.
- Rehnskiöld, Anna Christina, g. m. Carl Gustaf von Friesendorff, 58.
- Remi, J., hovkvartermäst., 122.
- Reutercrona, Georg Fredrik, gen.-major, 118—121, 123.
- Reuterdahl, Henrik, ärkebiskop, 90.
- Reuterholm, Gustaf Adolf, frih., en av rikets herrar, 157.
- Nils Esbjörnsson, frih., landshövd., 44 f., 47 ff., 51 f., 54—59, 69.
- Reuterskiöld, Carl Wilhelm, överstelöjtn., 119.
- Ribbing, Christina, g. m. Carl Carlsson Gyllenhielm, 16 f., 20, 42.
- Elisabeth, g. m. 1) hertig Carl Philip, 2) Knut Lilliehöök, 18.
- Seved, riksskattmäst., 16.
- Richard II, konung av England, 110.
- Rietz, Ernst, kontraktsprost, 80.
- Rodhe, Edvard, biskop, 76.
- Roos af Hjelmsäter, Gunnilla, g. m. Lennart Hård, 71.
- (von Rosen?), Anna Maria, g. m. Erik Gyllenstierna, 169, 174 f.
- Rosensvärd, Johan Samuel, överstelöjtn., guvernör, 117.
- Rosén von Rosenstein, Nils, landshövd., statssekr., 116.
- (Rosor, tre), Brita Larsdotter, g. m. Lars Fleming, 175.
- (—) Sigrid Gustafsdotter, g. m. Bengt Oxenstierna, 175.
- Rudbeck, Johannes Reinhold Gustaf, frih., förste intendent, 1.
- Ryning, Bengt, 71.
- Rålamb, Claes, frih., överhovstallmäst., en av rikets herrar, 118 ff., 122 f.

- Rålamb, Gustaf, frih., president, 47.
- Rönbeck, Carl Sonnberg, prost, 78 f.
- Sabancorus, Nils Hansson, mag., 129 f.
- Schmedeman, Johan, kansli-råd, statssekr., 46, 50.
- Schroderus, Ericus, förf., boktryckare, 103.
- Schönborn, Fredrik Carl, riks greve, kejserlig vicekansler, 65.
- Sigismund III, konung av Sverige o. Polen, 10—15, 38, 70 f., 157—161, 163, 168, 170, 174 f.
- Sigrid Gustafsdotter, se Rosor, tre.
- Silfverhielm, Brita Maria, g. m. Zakarias Aminoff, 72.
- Silfversparre, Isak Lars, gen.-löjtn., 113—126.
- Siöblad, Johan Fredrik, frih., kapten, 118, 125.
- Skarstedt, Wilhelm, prof., 81.
- Skytte, Bengt, frih., riksråd, president, 37.
- Johan, frih., riksråd, 19, 28 ff., 37, 101 f.
- Slatte, Clas, ståthållare, 9.
- Slots, Margaretha, g. m. 1) Andries Sersanders, 2) Jacob Trello, 18.
- Snakenborg, Jacob Jacobsson, se Bååt.
- Jöran Ulfsson, se Bååt.
- Sommelius, Gustaf, prof., univ.-bibliotekarie, 78.
- Sonnberg, Petrus, kyrkoh., 78.
- Sophia Magdalena, drottning av Sverige, 119, 121, 123.
- Sparre, Erik, greve, riksråd, fältmarskalk, 66—69.
- — Larsson, riksråd, 26.
- Lars, 72.
- Spegel, Margaretha (Greta), g. m. Joachim von Düben, 59.
- Stake, ätt, 70—73.
- Anna, g. m. Jacob Svinhufvud, 73.
- — Margaretha (Greta), g. m. 1) Bengt Hierta, 2) Jacob Mannerstierna, 3) Bengt Rutensköld, 72.
- Stake, Carin, g. m. Johan Lillie, 71—74.
- — g. m. 1) Ture Tureson Natt och Dag, 2) Johan Hård, 71.
- Gustaf, kapten, 73.
- Hans, hovmarskalk, 73.
- Harald, frih., riksråd, gen.-löjtn., 71.
- Jöran, kapten, 73.
- Kerstin, 73.
- Mauritz, kaptenlöjtn., 73.
- Märta, g. m. Gustaf Miles Fleetwood, 72.
- — 73.
- Stenbock, Arvid, frih., ståt-hållare, 168.
- Carl-Magnus, greve, bibliotekarie, 1.
- Gustaf Harald, greve, förste stallmäst., 119.
- — Otto, greve, riksamiral, 165.
- Stierngranat, ätt, 70, 75.
- Carl Fredrik, 75.
- Catharina Elisabeth, 75.
- Henrik, gen.-major, 117.
- Jonas, kapten, 72, 75.
- Mauritz Botvid, överste-löjtn., lotsdirektör, 75.
- Olof, fänrik, 75.
- Stobæus, Andreas, prof., 77.
- Stralenheim, Carl Christoph, ministerresident, 68 f.
- Strandberg, Georg, fond-mäklare, 6.
- Stridsberg, Gustaf, publicist, 136—140.
- Strömfelt, Harald, frih., landshövd., 72.
- Stuart, David, kammarrher-re, 130.
- Sture, Sten, d. ä., riksföre-ståndare, 110.
- — d. y., riksförestån-dare, 156.
- Sturm, Fredrik, 166.
- Ståhl, Magnus Laurentius, prof., 79.
- Stålbarm, Arvid Eriksson, ståthållare, 10.
- Surrey, Thomas, hertig av, 110.
- Svanehielm, Peter, registra-tor, 48.
- Sven Estridsson, konung av Danmark, 111.
- Stensson, kanslitjänste-man, 132 f.
- Söderberg, Vemmer, fil. dr, 136.
- Tegel, Erik Jöransson, his-torieskrivare, 128, 134.
- Teit, Jacob Larsson, k. fogde o. kommissarie, 130.
- Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipresident, 68.
- Tettari (Tettau), von, polsk ätt, 178.
- Tiesenhausen, G. J. von, polsk starost, 14 f.
- Toll, Johan Christopher, greve, generalguvernör, fältmarskalk, 157.
- Torstenon (Torstensson), Lennart, greve, riksråd, fältmarskalk, 40.
- Tott, Clas, greve, fältmar-skalk, generalguvernör, 176.
- Travenfelt, Lars Ludvig, överstelöjtn., 117, 122 f.
- Tranhielm, Anna Catharina, g. m. Daniel Ulfberg, 75.
- Tre rosor, se Rosor, tre.
- Trolle-Wachtmeister, Carl Axel, se Wachtmeister.
- Tyge Asmundsen, biskop i Lund, 90.
- Törnflycht, Christina, g. m. Carl Piper, 56.
- Ingrid (Inga), g. m. Ar-vid Horn, 56.
- Uggla, Elisabeth Maria (Lisa Maja), 75.
- Magdalena, g. m. Lars Hierta, 71.
- Margaretha (Greta), 75.
- Ulfsparre, Knut, hovstall-mäst., 71.
- Peder Jöransson, ståt-hållare, 101.
- Ullgren, Daniel, prost, hov-predikant, 119.
- Wachtmeister, Carl Axel Trolle, greve, riksdrots, 116.
- Wager, Lars Svenonis, mag., 130 f.
- Wahlström, Jonas Gustaf, fil. dr, publicist, 138 f.
- Valdemar, konung av Sve-rige, 108, 111 f.
- Atterdag, konung av Danmark, 111.
- III Eriksson, hertig av Sønderjylland, 111.
- Wallin, auditör, 122.
- Warszycki, Georg, 169, 173.

Wasaborg, Gustaf Gustafson af, greve, riksråd, 18.	Werwing, Johan Gabriel, diplomat, skald, 44—69.	Zawadzki, Jan, polsk ambassadör, 162.
Vasaätten, 8—43.	— Jonas, assessor, historiker, 44—47.	Åkerhielm, Samuel, statssekr., 46.
Weidenhielm, Johan, överste, 118.	Wieselgren, Peter, domprost, 78, 81.	(Ängel), Folke Johansson, ärkebiskop, 112.
Weigel, Christian Erenfried von, frih., arkiater, 118 f., 122.	Wilhelm av Holstein-Beck, 169, 173.	Ödman, Christen, kyrkoh., 80.
Vellingk, Ernst August, greve, kammarherre, överste, 67 f.	Winstrup, Peder, biskop, 77.	Öller, Johan von, sekr., 50.
— Mauritz, greve, k. hovråd, diplomat, 62—67, 69.	Wivallius, Lars, skald, 161.	Örnecrona, Nils (Brunell, adl.), kansliråd, diplomat, 54.
	Wladislaw IV, konung av Polen, 162 ff., 175 f., 178.	
	Zamoyski, Jan, polsk storhetman, 160.	

PERSONHISTORISK
TIDSKRIFT

FYRTIOANDRA ÅRGÅNGEN

1943

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

STOCKHOLM 1943—45

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

453440

PERSONHISTORISK

TIDSKRIFT

BYRTONDRAS ÄRFTINGAR

UTGIVEN MED STATSUNDERSTÖD

PERSONHISTORISKA SÄLLSKAPET

BEKANT MED HJÄRPA

ÅR 1880
N:o 1
1880

I N N E H Å L L.

<i>Text.</i>	Sid.
Joh. Ax. Almquist, Personhistoriska Samfundets ordförande 1919—1943, Samfundets hedersledamot 1943. Med 1 porträtt. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	1—4
Govert Indebetou, Personhistoriska Samfundets skattmästare 1920—1943, Samfundets hedersledamot 1943. Med 1 porträtt. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	5—7
Carl Carlsson Gyllenhielm och Vasa-huset. Av <i>Erik Granstedt</i>	8—43
Johan Gabriel Werwing. Bidrag till en svensk 1700-talsdiplomats biografi. Av <i>Sten Landahl</i>	44—69
Släktanteckningar ur en gammal stambok. Meddelade av <i>O. Walde</i> . .	70—75
Lunds stifts herdaminne. Historik och program. Av <i>Gunnar Carlquist</i>	76—98
Mannen som offentligt förklarade sig hellre vilja mista huvudet än bliva assessor i Svea hovrätt. Av <i>Jan Eric Almquist</i>	99—103
Kronorna i svenska riksvapnet. Av <i>Harald Fleetwood</i>	104—112
Journalen över Gustaf IV Adolfs fängelsetid. Av <i>Sten Carlsson</i>	113—126
Sekreteraren Olof Claesson († 1595) och hans »handlingar». Med 1 stamtavla. Av <i>Ivan Svalenius</i>	127—135
Gustaf Stridsberg, f. den 5 juli 1877, † den 3 nov. 1943. Med 1 porträtt. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	136—140
Sveriges äldsta personhistoria. Några anteckningar om vikingatids- och äldre medeltidsgenealogi. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	145—154
Ätten Gyllenstierna i Polen. Med 1 stamtavla. Av <i>Renaud Przesiecki</i> . Med en inledning av <i>Bengt Hildebrand</i>	155—179
Frågor	142, 180
Notiser	141—142
Stadgar för Personhistoriska Samfundet, antagna den 26 mars 1943. . .	143—144
Personregister. Utarbetat av <i>Elsa Nordström</i>	181—187

Illustrationer.

F. d. arkivrådet Joh. Ax. Almquist	1
Direktör Govert Indebetou	5
Skriftställaren Gustaf Stridsberg	136

Följande av Samfundets skrifter utlämnas efter rekvisition hos sekreteraren (adress se nedan) till nedannämnda pris:

- Svenska Autografsällskapets tidskrift, Del I, nr:is 3, 7—12, årg.**
1879—1888 (h. 1, 2 o. 4—6 saknas), per nr kr. 3:—.
- Svenska Autografsällskapets tidskrift, Del II, nr:is 1—12, årg.**
1889—1896 (340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris av kr. 18:—.
- Personregister till delarne I och II (44 sid.) kr. 6:—.**
- Personhistorisk tidskrift:**
Årg. I (1898—1899) h. 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 1 o. 2 slutsålda).
» II (1900) h. 1 o. 2 à kr. 3:75 (h. 3 o. 4 slutsålda).
» III (1901, slutsåld).
» IV (1902) — årg. XXIV (1923) à kr. 15 per årg. utom årg. VIII (1906), som är slutsåld.
» XXV (1924) — XXX (1929) och årg. XXXII (1931) — XLII (1943) à kr. 10:—; årg. XXXI (1930), h. 1—2 à kr. 20:—, h. 3—4 à kr. 5:—

Skrifter och Handlingar, utg. genom Svenska Autografsällskapet:

- I. St: Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.), utg. av F. U. Wrangel kr. 9:—.
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82¹ sid.) kr. 4:50.
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (slutsåld).
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i årg. III o. IV.
- VI. Svernskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt (slutsåld).
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—.
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt); ingår i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Skrifter, utg. av Personhistoriska Samfundet:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08); ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat kr. 6:—.
4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800, af Karl Enghoff kr. 6:—.
5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar; ingår i årg. XIII, h. 2—3, även separat kr. 6:—.
6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
9. Namnlister öfver officerskårerna vid svenska s. k. männingregementen till häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreüger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
10. Namnlister öfver officerskårerna vid svenska s. k. männingregementen till fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud kr. 10:—.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 3:—.
- Margareta Brahes svenska familjeporträtt i Hessen. Beskrivna av Georg W. Fleetwood kr. 10:—.

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 10:— pr år + 50 öre för porto och uttages såsom postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, (fr. o. m. november 1945), docenten Uno Willers, Kungl. biblioteket, Stockholm 5. Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 12:50.

Samfundets ledamöter uppmanas att verka för ökning av Samfundets medlemsantal.

Stockholm 1945. Kungl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 453440